Міністерство освіти та науки України
Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Факультет соціальних і гуманітарних наук
Кафедра іноземних мов

ВАНЕНКОВА Ольга Миколаївна

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ БІЛІНГВІЗМУ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКИ, ГРАМАТИКИ ТА ПРАГМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ »

Кваліфікаційна робота магістра

за спеціальністю 035 Філологія. Германські мови та література (переклад включно). Мова і література (англійська)

Особистий підпис – _____ Ваненкова О.М.

Науковий керівник – _____ Сура Н.А.
(докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри іноземних мов)

Завідувач кафедри – _____ Перепадя Д.О.
(доцент кафедри іноземних мов, кандидат педагогічних наук, доцент)

Полтава – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП..... 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БІЛІНГВІЗМУ..... 8

1.1.Білінгвізм як лінгвістичний, психолінгвістичний і соціолінгвістичний феномен..... 8

1.2. Теоретичні підходи до вивчення білінгвізму та транслінгвальної мовної практики..... 18

1.3. Методологічні засади порівняльної лінгвістики у вивченні двомовності..... 29

Висновки до розділу 1..... 37

РОЗДІЛ 2. КОНТРАСТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ БІЛІНГВІЗМУ..... 39

2.1. Прагматичні норми англійської та німецької мови у контексті білінгвізму..... 39

2.2. Компаративний аналіз лексичних особливостей англійської та німецької мови..... 46

2.3. Граматичний аспект у порівняльному аналізі англійської та німецької мови..... 56

Висновки до розділу 2..... 70

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ..... 72

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 74

Ваненкова Ольга Миколаївна

Анотація: Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості білінгвів у сучасному світі та необхідністю детального вивчення процесів, що відбуваються в їхньому мовному свідомості. Робота присвячена компаративному аналізу лексики, граматики та прагматики англійської та німецької мов з метою виявлення специфічних особливостей білінгвізму.

В теоретичній частині роботи розглядаються основні поняття білінгвізму, його типи та рівні, а також теоретичні основи порівняльної лінгвістики. Результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних методик навчання білінгвів, а також для подальших досліджень у галузі психолінгвістики та когнітивної лінгвістики.

Ключові слова: білінгвізм, англійська мова, німецька мова, компаративна лінгвістика, лексика, граматика, прагматика, когнітивні процеси.

ВСТУП

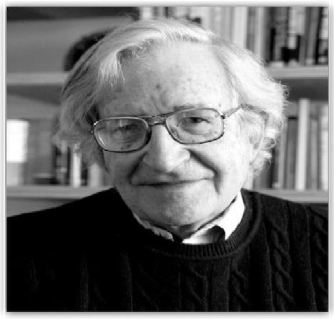

“Language is a process of free creation; its laws and principles are fixed, but the manner in which the principles of generation are used is free and infinitely varied. Even the interpretation and use of words involves a process of free creation.

~ Noam Chomsky

Білінгвізм є особливим станом суспільного життя в державі, в якому дві мови співіснують і функціонують разом, дотримуються та визнаються. Білінгвізм є тенденцією, що зростає серед сучасного населення світу через масову імміграцію та глобалізацію за останні десятиліття. Джерелом білінгвізму є етнічна неоднорідність суспільства. Наприклад, існування в країні декількох етнічних груп, які використовують різні мови. Білінгвізм як соціальне явище є особливим випадком суспільного життя, в якому спостерігається і визнається факт функціонування та співіснування двох мов у межах держави.

В залежності від кожного аспекту двомовності можна виділити різні типи двомовності. Офіційна двомовність стосується ситуацій, коли обидві мови офіційно визнані державою через законодавчо встановлені норми та закони. Неофіційна двомовність це – ситуація, коли лише одна з двох мов офіційно визнана законом і є найпоширенішою мовою в країні.

До білінгвізму також відносять рецептивний білінгвізм, що означає здатність розуміти звуки системи другої мови, продуктивний білінгвізм це – здатність відтворювати вголос або подумки прочитане або почуте, продуктивний білінгвізм – здатність завершувати речення, знання системи другої мови, частина тесту, що має сенс [Поличева Ю., Капітонова].

Лінгвісти виділяють лінгвістичний, психолінгвістичний, соціолінгвістичний та методичний аспекти білінгвізму через досить широке поняття білінгвізму. Як відомо, лінгвістика аналізує структуру двох мов,

взаємозв'язок між їхніми структурними елементами, їхню взаємодію, взаємопроникнення на різних рівнях.

Романські та германські мови – це група мов, що мають спільне історичне походження. У наш час, у зв'язку з глобалізацією та посиленням міжкультурної комунікації, романські та германські мови переживають значні зміни та нові тенденції. Ще однією важливою тенденцією є зростаючий інтерес до вивчення іноземних мов у міжкультурному контексті. Зі зростанням мобільності та можливостей для подорожей багато людей мають змогу познайомитися з іншими культурами та мовами. Цей інтерес призвів до розширення мовних програм, обмінів та культурних ініціатив, що сприяють глибшому розумінню відмінностей і подібностей між романськими та германськими мовами.

Цікавою тенденцією є зростаюче значення перекладу та мовного посередництва в міжкультурному контексті. Це призвело до збільшення кількості професійних лінгвістів та фахівців з міжкультурної комунікації, які працюють над усуненням мовних і культурних бар'єрів у міжнародному спілкуванні.

Зростаючий інтерес до вивчення іноземних мов створює сприятливі умови для мовної освіти та розвитку міжкультурного взаєморозуміння. Це сприяє підвищенню мовної компетенції та толерантності. Розширення міжкультурних контактів через студентські обміни, культурні програми, співпрацю в наукових і культурних проектах є життєво важливим для сприяння міжнародному діалогу та співпраці.

Різні аспекти даної проблеми досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: Ф. Бацевич [2], І. Гамерська [4], В. Миськів [15], Л. Морська [17], О. Нітенко [18], Ю. Поличева [23], E. Bialystok [35], I. Bose [36], C. Celvic [40], O. Garcia [45], J. Dewaele [43], F. Grosjean [49] та інші.

Актуальність роботи полягає у тому, що вивчення лінгвістичних особливостей лексики, граматики та прагматики двох або декілька мов з метою виявлення специфічних особливостей білінгвізму стає невід'ємною

частиною вивчення літературної мови у зв'язку зі швидкими темпами розвитку сучасного світу та міжнародних відносин. Вивчення явища білінгвізму, його розвиток дає можливість майбутнім філологам детально вивчати процеси, що відбуваються в їхній мовній свідомості, краще та ретельніше працювати з творами авторів білінгвів.

Об'єкт дослідження – лінгвістична діяльність білінгвів, які здатні висловлюватися більш ніж однією мовою (англійською, німецькою мовами).

Предмет дослідження – особливості лексики, граматики та прагматики англійської та німецької мов в контексті білінгвізму.

Мета роботи – компаративний аналіз лексики, граматики та прагматики англійської та німецької мов.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань:**

1. проаналізувати основні підходи до трактування білінгвізму як лінгвістичного, психолінгвістичного та соціолінгвістичного феномену;
2. розглянути теоретичні підходи до вивчення білінгвізму та транслінгвальної мовної практики;
3. теоретично обґрунтувати методологічні засади порівняльної лінгвістики як інструменту дослідження двомовності;
4. охарактеризувати прагматичні норми англійської та німецької мов у контексті білінгвальної комунікації;
5. здійснити компаративний аналіз лексичних особливостей англійської та німецької мов з урахуванням умов білінгвізму;
6. висвітлити граматичні особливості англійської та німецької мов у межах порівняльного підходу.

Досягненню мети та розв'язанню поставлених завдань сприяло використання комплексу методів наукового дослідження: порівняльно-історичний метод, описовий, метод узагальнення, метод системного та образного аналізу – для висвітлення теоретичних положень і формулювання висновків та узагальнень.

Новизна роботи здійснено комплексний контрастивний аналіз англійської та німецької мов у контексті білінгвізму з урахуванням лінгвістичного, психолінгвістичного та соціолінгвістичного вимірів; розглянуто теоретичні підходи до вивчення білінгвізму та транслінгвальної мовної практики; теоретично обґрунтовано методологічні засади порівняльної лінгвістики як інструменту дослідження двомовності; охарактеризовано специфіку прагматичних норм в контексті білінгвальної комунікації; висвітлено особливості лексичних та граматичних відмінностей й спільних рис англійської та німецької мови у межах контрастивного аналізу.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти в контексті викладання курсів з порівняльної лінгвістики, теорії та практики перекладу, загального мовознавства, а також у процесі підготовки навчально-методичних матеріалів з проблем двомовності. Одержані наукові здобутки можуть бути корисними для подальших досліджень мовної взаємодії, міжмовної інтерференції та транслінгвальних практик, а також у практиці перекладацької діяльності та викладання іноземних мов.

Апробація. На Всеукраїнській студентській інтернет-конференції Філологічні та педагогічні науки: Сучасні виміри і виклики. Полтава. 2024 року у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» м. Полтава, Україна.

Vanenkova O. M. Bilingualism as a Factor in the Formation of Multidimensional Language Consciousness. Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської інтернет-конференції Філологічні та педагогічні науки: Сучасні виміри і виклики. 30 жовтня. Полтава, 2024. С. 149-152.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БІЛІНГВІЗМУ

1.1. Білінгвізм як лінгвістичний, психолінгвістичний та соціолінгвістичний феномен

Білінгвізм як комунікативний феномен це - широко поширене явище, будучи при цьому одним із ключових понять лінгвістики, соціолінгвістики та психолінгвістики. Ми розуміємо білінгвізм як володіння і почергове використання в мовленні двох мов в залежності від комунікативної ситуації. Поняття білінгвізму у сучасній лінгвістиці тісно пов'язане з таким поняттям як диглосія, яку ми визначаємо як варіант або різновид однієї мови.

Білінгвізм можна аналізувати з точки зору мовця, з точки зору суспільства і з точки зору самої мови (або мов). Виділяють лінгвістичний, соціолінгвістичний, психолінгвістичний та педагогічний (методичний) аспекти білінгвізму, залежно від того, з якої точки зору науковці розглядають це поняття. існує білінгвізм, який не є результатом академічного навчання, але частіше є наслідком змішаних сімей, міжнародних кордонів та міграції.

У двомовному режимі базова мова, зазвичай, активніша за іншу (гостьову), але бувають випадки, коли обидві мови повинні бути повністю активними, наприклад, коли двомовна людина слухає двох людей, які розмовляють різними мовами, або коли вона перекладає. В останньому випадку потрібно мати доступ як до вихідної мови (мова оригіналу), так і до цільової мови (мови перекладу). У двомовному режимі базова мова може змінюватися; людина можете почати говорити зі співрозмовником рідною мовою, а потім перейти на англійську, просто перемикаючи рівні активації двох мов (чого не можна зробити в одномовному режимі) [50].

Наукове становлення проблеми білінгвізму відбувалося поетапно. Як теоретична проблема білінгвізм почав досліджуватися наприкінці 19 століття

за спостереженнями багатьох науковців, проте як соціальний феномен він має коріння, яке сягає значно глибше - в античний світ: змішання мови завойовників і переможених на завойованих територіях. З кінця 19 століття розвитком лінгвістичної думки білінгвізм стає предметом розгляду теорії мовознавства. Саме порівняльно-історичний метод привернув інтерес лінгвістів до теорії взаємодії мов.

Зі сфери порівняльно-історичного мовознавства, що розглядає мови, які контактують, у порівнянні, поступово, проблеми білінгвізму як реальної двомовності в реальному комунікативному середовищі стали предметом дослідження парадигми теорії мовних взаємодій. Основні ідеї цієї теорії (з певним акцентуванням проблеми білінгвізму) були сформульовані й обґрунтовані В. Вайнрайхом (Weinreich, 1953) та Е. Гаугеном (Haugen, 1972). Однак, дослідження кінця 19-початку 20 століття були спрямовані, здебільшого, на результат процесу мовної взаємодії, а сам механізм такої взаємодії, а також процес мовних контактів і пов'язаних із ним трансформацій, залишався поза належною увагою, не враховували цілісності проблеми.

Лінгвісти виділяють лінгвістичний, психолінгвістичний, соціолінгвістичний та методичний аспекти білінгвізму через досить широке поняття білінгвізму. Як відомо, лінгвістика аналізує структуру двох мов, взаємозв'язок між їхніми структурними елементами, їхню взаємодію, взаємопроникнення на різних рівнях [21].

Основне завдання соціолінгвістичного підходу – аналіз ролі соціальних функцій, які відіграє білінгвізм у житті мовців. Психолінгвістика зосереджує увагу на виявленні особливостей мовних категорій і понять, які відображені у мовній свідомості білінгвів. Вона також вивчає особливості збереження, розпізнавання і розуміння категорій і понять, які є специфічними для другої мови і не присутні в мовній свідомості носіїв мови.

Педагогічний аспект вивчення білінгвізму зосереджується на найбільш раціональних шляхах вивчення процесу засвоєння двох мов у двомовному контексті та розробці методів навчання білінгвів.

Соціолінгвістика аналізує ролі соціальних функцій білінгвізму в житті мовців. Психолінгвістика досліджує характеристики мовних категорій і понять, що відображаються у мовній свідомості двомовних людей, на аналізі особливостей утримання, розпізнавання і розуміння специфічних для другої мови категорій та понять, що відсутні у мовній свідомості носіїв мови. Дамо характеристику типів та видів білінгвізмів в залежності від перелічених аспектів.

Залежно від кожного аспекту білінгвізму можна виокремити різні типи білінгвізму. Зазначимо, що типологія білінгвізму є одним із дискусійних питань у теорії білінгвізму. До них належать індивідуальний та груповий види, офіційний та неофіційний, горизонтальний та вертикальний, чистий та змішаний, штучний та природний, регіональний та національний.

Як стверджують автори, у науковій літературі термін "білінгвізм" розглядається з двох точок зору: як соціальне явище і як індивідуальна характеристика особистості. У широкому розумінні білінгвізм - це володіння двома мовами (рідною та вивченою), в такому випадку мовець має певні знання з обох мов. Він може користуватися ними незалежно від рівня володіння мовою. У більш вужчому розумінні білінгвізм означає перемикання між двома мовами в одному і тому ж комунікативному середовищі [23, с.124].

За іншою класифікацією виділяють субординативну двомовність, коли володіння білінгвом двома мовами неоднакове та коли соціальні моменти сприяють переважному використанню однієї мови за рахунок іншої, координативну двомовність, коли дві різні мови використовуються білінгвом у різних ситуаціях спілкування і між ними встановлюються певні відповідності, які при сприятливих умовах ведуть до інтерференцій, що можливі в обох напрямках, чисту (ідеальну) двомовність, коли мовні

механізми двох систем співіснують у свідомості двомовців без будь-якого зв'язку[29, с. 126].

Розглянемо особливості індивідуального та групового видів білінгвізмів. Білінгвізм, або двомовність, є явищем, яке проявляється на різних рівнях суспільства та індивіда. Залежно від масштабу поширення та контексту, виділяють індивідуальний та груповий білінгвізм. Індивідуальний білінгвізм стосується окремих осіб, які володіють двома мовами. Це може бути результатом:

- паралельного білінгвізму: одночасне оволодіння двома мовами раннього дитинства, коли дитина зростає у двомовному середовищі.
- послідовного білінгвізму: спочатку оволодіння однією мовою, а потім поступове вивчення іншої, часто в навчальному або робочому контексті.

Як було зазначено, індивідуальний білінгвізм стосується окремих осіб, які володіють двома мовами. Це може бути результатом різних факторів, таких як:

- соціальні та економічні умови, а саме: переміщення людей, трудова міграція або необхідність спілкування в багатомовному середовищі можуть стимулювати оволодіння другою мовою;
- освітні фактори: навчання в школах або університетах, де викладання проводиться іншою мовою, сприяє розвитку білінгвізму;
- культурні та сімейні обставини: шлюб з представником іншої мовної групи або проживання в багатомовному середовищі може призводити до вивчення другої мови.

Щодо групового білінгвізму це мовна практика певних соціальних, етнічних або професійних груп, які використовують дві мови. Це обумовлено історичними, економічними або культурними факторами. Наприклад, в Україні спостерігається груповий білінгвізм серед кримських татар, які зберігають свою рідну мову поряд з українською. Це явище часто спостерігається в багатонаціональних державах, де різні спільноти

підтримують використання своїх рідних мов поряд з офіційними або домінуючими мовами. Наприклад, у Канаді англомовні та франкомовні спільноти зберігають свої мовні традиції, водночас використовуючи обидві мови в різних сферах життя.

Розуміння цих видів білінгвізму допомагає дослідникам аналізувати мовні процеси, соціальні взаємодії різних етнічних або професійних груп та культурні впливи в багатомовних суспільствах.

Існує класифікація білінгвізму за іншими ознаками.

За способом оволодіння мовами розрізняють:

- ранній білінгвізм: оволодіння другою мовою в дитинстві, що сприяє глибшому інтегруванню мовних систем;
- пізній білінгвізм: вивчення другої мови в підлітковому або дорослому віці, що може бути пов'язане з професійними або особистими потребами.

За рівнем володіння мовами розрізняють:

- асиметричний білінгвізм, коли одна мова використовується більш активно або в більшому обсязі, ніж інша;
- симетричний білінгвізм, коли обидві мови використовуються на рівних правах у різних сферах комунікації.

За функціональним використанням мов розрізняють:

- горизонтальний білінгвізм, коли дві мови використовуються в різних, але рівнозначних сферах життя;
- вертикальний білінгвізм, коли одна мова використовується в офіційних або формальних контекстах, а інша використовується в неформальних або приватних контекстах.

Розуміння різних видів білінгвізму є важливим для розробки мовної політики, освітніх програм та інтеграційних стратегій у багатомовних суспільствах.

Розглянемо поняття офіційного та неофіційного видів білінгвізму.

У лінгвістиці та соціолінгвістиці виділяють різні види білінгвізму, серед них офіційний та неофіційний є ключовими видами білінгвізму.

Офіційний білінгвізм характеризує ситуацію, коли дві мови мають рівний статус відповідно до законодавства країни. Це означає, що обидві мови використовуються в офіційних сферах, таких як державні установи, судочинство, освіта та інші установи. Прикладами держав з офіційним білінгвізмом є Канада, Бельгія, Мальта, Люксембург та Фінляндія.

Неофіційний білінгвізм відноситься до ситуації, коли населення країни розмовляє двома мовами, але лише одна з них має офіційний статус. Друга мова у такому випадку використовується в побуті, в особистому спілкуванні, на неформальних заходах, але не застосовується в офіційних державних сферах. Україна є прикладом країни з неофіційним білінгвізмом, де українська є державною мовою, а англійська широко використовується в повсякденному спілкуванні як мова міжнародного спілкування [9].

Розрізнення між офіційним та неофіційним білінгвізмом є важливим для розуміння мовної політики держави, соціальних процесів та культурної динаміки в суспільстві.

Розглянемо поняття чистий та змішаний види білінгвізмів.

У лінгвістиці також виділяють два основні типи білінгвізму: чистий та змішаний.

Чистий білінгвізм характеризує ситуацію, коли дві мови існують окремо в свідомості мовця, кожна з яких використовується у певних контекстах або сферах діяльності. У цьому випадку мовець здатний переключатися між мовами в залежності від ситуації, зберігаючи їхню структурну та функціональну цілісність. Чистий білінгвізм часто формується в ранньому дитинстві, коли дитина одночасно засвоює дві мови в природному середовищі.

Змішаний білінгвізм виникає, коли елементи двох мов інтегруються в мовленнєвому процесі, що може проявлятися у використанні слів, виразів або граматичних конструкцій з однієї мови в контексті іншої. Це може бути

результатом тісних мовних контактів, соціальних або культурних впливів. Змішаний білінгвізм може призводити до виникнення нових мовних форм або навіть утворення змішаних мов.

Розрізнення між чистим та змішаним білінгвізмом допомагає дослідникам зрозуміти механізми мовної адаптації, впливи мовних контактів та процеси мовної інтеграції в багатомовних спільнотах.

Існують також поняття штучного та природного видів білінгвізмів.

Природний та штучний види білінгвізмів відрізняються способами набуття та умовами використання двох мов.

Природний білінгвізм формується у природному мовному середовищі, коли людина з раннього дитинства оточується двома мовами. Це може відбуватися в двомовних родинах, де батьки спілкуються різними мовами, або в спільнотах, де обидві мови використовуються в повсякденному житті. Мови засвоюються без спеціального навчання у таких умовах саме через постійне спілкування та взаємодію.

Штучний білінгвізм відбувається, коли одна з мов вводиться в життя людини через цілеспрямоване навчання. Це може включати вивчення іноземних мов в різних типах навчальних закладах, участь у різноманітних мовних курсах або перебування в мовному середовищі (особливо це актуально для переселенців з України в європейські країни в сучасних умовах війни) з метою вивчення мов цих країн. Штучний білінгвізм часто пов'язаний з професійними потребами людей, еміграцією або бажанням розширити культурні зв’язки [31].

Розрізнення між природним та штучним білінгвізмом допомагає зрозуміти механізми засвоєння мов, а також вплив соціокультурних та освітніх факторів на мовний розвиток індивіда.

Регіональний та національний види білінгвізмів у лінгвістиці є ключовими.

Регіональний білінгвізм характеризує таку ситуацію, коли дві мови використовуються в межах певного географічного регіону. Це може бути

результатом історичних, культурних або соціальних факторів, які сприяли формуванню двомовності в конкретній місцевості. Наприклад, у західних українських регіонах спостерігалася тривалий час українсько-польська двомовність, що виникла через історичні контакти та культурні впливи між цими народами.

Національний білінгвізм відноситься до ситуації, коли дві мови широко використовуються на рівні держави. Це може бути результатом політичних рішень, таких як надання офіційного статусу кількох мовам, або через історичні процеси, які призвели до формування багатомовного населення. Наприклад, у Канаді англійська та французька мови мають офіційний статус, що відображає історичну та культурну різноманітність країни.

Розуміння регіонального та національного білінгвізму допомагає аналізувати мовні політики, культурні взаємодії та соціальні процеси в багатомовних суспільствах.

Білінгвізм це соціальне явище. Білінгвізм, або двомовність, є соціальним явищем, що характеризується співіснуванням та використанням двох мов у межах одного суспільства чи держави. Це явище виникає внаслідок історичних, культурних, економічних та політичних факторів, що сприяють взаємодії різних мовних спільнот [21, с.340].

Які існують форми білінгвізму. Це такі:

- державний білінгвізм: офіційне визнання двох мов на державному рівні, де обидві мови мають рівноправний статус і використовуються в офіційних сферах. Прикладами таких країн є Канада (англійська та французька мови), Бельгія (французька та нідерландська мови) та Фінляндія (фінська та шведська мови);
- регіональний білінгвізм: співіснування двох мов у певному регіоні або спільноті, де одна мова може домінувати в офіційних сферах, а інша домінує у побутовому спілкуванні. Така ситуація часто спостерігається в багатонаціональних державах або прикордонних областях.

Причини виникнення білінгвізму:

- історичні та політичні фактори: завоювання, колонізація, міграція та політичні союзи можуть призводити до співіснування різних мовних груп на одній території;
- економічні чинники: торгівля, трудова міграція та економічна інтеграція сприяють необхідності володіння кількома мовами для забезпечення ефективної комунікації;
- культурні та освітні аспекти: бажання збереження культурної спадщини, традицій та доступу до освіти різними мовами також сприяє розвитку білінгвізму.

Визначимо наслідки білінгвізму:

- когнітивні переваги: Дослідження показують, що двомовні індивіди часто мають кращі когнітивні здібності, зокрема в плані вирішення проблем;
- соціальна інтеграція: Білінгвізм сприяє кращому розумінню та взаємодії між різними культурними та етнічними групами, що може зміцнювати соціальну згуртованість.
- мовна політика та конфлікти: У деяких випадках білінгвізм може спричиняти напруженість, особливо якщо одна мова вважається домінуючою, а інша мова менш престижною, що може призводити до мовних конфліктів або асиміляції.

Білінгвізм є індивідуальною характеристикою особистості. Білінгвізм є індивідуальною характеристикою особистості людини та означає її здатність вільно володіти двома мовами та використовувати їх у різних контекстах. Це явище значно впливає на когнітивний розвиток, особистісні якості особистості та соціальну взаємодію індивіда.

Когнітивними аспектами білінгвізму є:

- покращення мозкової активності: Володіння двома мовами стимулює роботу мозку, покращуючи здатність до обробки інформації, концентрації та вирішенні проблем;

- розвиток пам'яті та уваги: Двомовні індивіди часто демонструють кращу пам'ять і здатність до концентрації, що сприяє ефективнішому навчанню, виконанню завдань та вирішенню проблем;
- затримка вікових когнітивних змін: Дослідження свідчать, що білінгвізм може відстрочити у людині початок деменції та інших вікових когнітивних порушень.

Особистісні та соціальні аспекти:

- розвиток соціального інтелекту: Білінгви часто мають вищий рівень соціального інтелекту, що проявляється у здатності краще розуміти емоції та мотиви інших людей, а також ефективніше будувати міжособистісні відносини.

Культурна чутливість та адаптивність:

- знання двох мов сприяє глибшому розумінню різних культур, підвищує толерантність та здатність адаптуватися у мультикультурному середовищі.

Покращення навичок вирішення проблем:

- двомовні особи часто демонструють вищу гнучкість мислення та креативність, що сприяє ефективнішому вирішенню складних професійних завдань.

Професійними перевагами є розширення кар'єрних можливостей:

- володіння двома мовами відкриває доступ до ширшого спектру професій, особливо в міжнародних компаніях та організаціях, що працюють у сфері міжнародних відносин;

Підвищення конкурентоспроможності:

- двомовність є цінною навичкою на ринку праці, що може сприяти кар'єрному зростанню та підвищенню зарплатні [66].

Таким чином, білінгвізм як соціальне явище відображає складну взаємодію між мовою, культурою та суспільством. Його вивчення допомагає зрозуміти механізми мовної адаптації, збереження культурної ідентичності та формування політики в багатомовних державах. Білінгвізм як індивідуальна

характеристика особистості сприяє всебічному розвитку, покращенню когнітивних функцій, збагаченню культурного досвіду та розширенню професійних перспектив.

1.2. Теоретичні підходи до вивчення білінгвізму та транслінгвальної мовної практики

Білінгвізм, або двомовність — здатність індивіда вільно володіти двома мовами. Термін «двомовний» використовувалося в різних значеннях: той, хто знає і використовує дві мови (стосовно двомовних людей), який представлений двома мовами (двомовні книги, бюлетені), який потребує двох мов (двомовні професії), який визнає дві мови (двомовні нації), або який переходить з однієї мови на іншу (двомовні словники).

З'ясувалося, що деякі вирази є незрозумілими. Наприклад, двомовна школа - це школа, яка приймає і обслуговує дві одномовні групи населення, школа, яка використовує дві мови у навчанні, чи школа, яка заохочує двомовність у своїх дітей? Основний висновок з цього полягає в тому, що ми повинні бути обережними в інтерпретації слова «білінгв», коли бачимо його або чуємо. Він може виникати внаслідок етнічної неоднорідності суспільства, коли в одній державі співіснують різні етноси з власними мовами [49].

За останні два десятиліття транслінгвізм виявився потужною концепцією в прикладній лінгвістиці, зокрема в багатомовних контекстах. Ця концепція породила велику кількість літератури, яка досліджує теоретичні та емпіричні аспекти транслінгвістики як лінгвістично інклюзивного педагогічного підходу до викладання та вивчення мов, а також як трансформаційної двомовної практики, що передбачає використання власного мовного репертуару без огляду на соціально та політично визначені мовні ярлики чи кордони.

Трансланґвістика у викладанні мов відіграє важливу роль у сприянні нормалізації двомовних мовних практик і стимулюванні нових педагогічних підходів, що ґрунтуються на гнучкому використанні мов у мовному класі

(Prada and Turnbull 2018). Термін «транслінгвізм» був запропонований в освітньому контексті валлійським педагогом Сеном Вільямсом (Cen Williams, 1994, 1996) для позначення запланованої педагогічної діяльності, ініційованої вчителем, що базується на цілеспрямованому одночасному використанні двох мов на уроці або під час виконання певного завдання. На думку Вільямса, транслінгвізм є цінною стратегією, яку слід заохочувати і використовувати у двомовних класах, щоб сприяти розвитку дітей обома мовами. За останні два десятиліття ця концепція завоювала міцні позиції в галузі досліджень багатомовності як загальний термін для позначення різних засобів включення всього мовного репертуару індивідуального користувача мови для досягнення комунікативних цілей у різноманітних комунікативних контекстах і модальностях [46].

Варто підкреслити різницю між педагогічною або аудиторною формою транслінгвізму та його спонтанним або універсальним проявом (Lewis et al. 2012; Cenoz 2017; Cenoz and Gorter 2017). Педагогічний транслінгвізм відповідає оригінальній концепції Вільямса (Williams, 1994, 1996), оскільки він стосується конкретної педагогічної стратегії, спланованої або підтриманої вчителями і заснованої на використанні всього мовного репертуару учнів (Cenoz, 2017). На противагу цьому, спонтанний транслінгвізм відбувається в освітньому середовищі та поза ним, а отже, відноситься до реальності бі-/багатомовного використання в природних контекстах, де межі між мовами є рухливими і постійно зміщуються [60].

Концепція транслінгвальності виникає в лінгвістиці та лінгводидактиці наприкінці 1990-х рр., і одним із її перших авторів була професорка Массачусетського Університету Вівіан Замель. Транслінгвальний підхід у дослідженні мови та в лінгводидактиці робить акцент не на мову як систему, а на мову як практику, тобто діяльність. З'явився термін транслінгвізм, що позначає мовну практику білінгвів, під якими розуміють людей, які успішно спілкуються двома і більше мовами. За вдалим визначенням А. Пеннікук, транслінгвізм - це використання всього комунікативного репертуару мовця,

унаслідок чого мови й культури плавно перетікають одна в одну, десь допомагаючи, а десь заважаючи (звідси уявлення про трансференцію та інтерференцію). Транслінгвізм має яскраво виражений діяльнісний і мовленнєтворчий характер, являючи собою нове, творче, таке, що трансформує та інтегрує, використання всіх мовних ресурсів та є в розпорядженні білінгва [59].

Додаткові можливості для мовленнєтворчої діяльності білінгвів виникають саме в «невизначеній» зоні на межі мов. Про використання трансмовності в школі багато пише Офелія Гарсіа. Дослідниця О. Гарсіа пропонує в білінгвальних школах постійно проводити зіставлення мов, що складають мовний репертуар учнів, здійснювати перемикання з однієї мови на іншу (хоча вона наголошує на відмінності між кодовим перемиканням і транслінгвізмом), більше читати письменників-білінгвів, використовувати білінгвізм творчо в письмі тощо.

Задля розуміння й передання інформації комуніканти з різними рідними мовами та різними культурними надбаннями вдаються до найрізноманітніших комунікативних стратегій у транслінгвальній ситуації спілкування: змішання та перемикання мовних кодів; запозичень; гібридизації мов, піджинізації; спрощення; звернення до інтернаціональних слів; перепитувань; перифразів; використання невербальних засобів (жестів, міміки, звуконаслідування тощо); активізації металінгвальних засобів (металістичних, металінгвальних, звукових); активізації металінгвальних засобів (жестів, міміки тощо); активізації металінгвістичних знань тощо [60].

Метаконцепти «транслінгвізм/ транскультуралізм», які з'явилися порівняно нещодавно, тісно пов'язані між собою й передбачають не просто зіставлення кількох мов і культур та їхню взаємодію, а радше плавне перетікання з однієї лінгвокультури в іншу, за якої комунікант має змогу використати весь свій мовний репертуар та культурний потенціал, наданий усіма мовами, викликають дедалі більшу й більшу зацікавленість як теоретиків, так і практиків слова, оскільки ці терміни виявляють нові

перехідні грані та синергетично розвивають нові напрями мовознавства, літературознавства, педагогіки, перекладознавства, рекламознавства та, можливо, інших дисциплін і реальної практики[46;59].

Вплив білінгвізму на мовну свідомість особистості є багатогранним і залежить від різних чинників, таких як вік початку освоєння другої мови, рівень володіння обома мовами та соціокультурний контекст. Дослідження в цій галузі охоплюють питання мовної інтерференції, мовної поведінки білінгвів, а також впливу білінгвізму на інтелектуальний розвиток особистості.

Щодо питання мовної інтерференції. Як стверджує О. Пономаренко, інтерференція завжди присутня у вигляді, як правило, «неусвідомленого перенесення білінгвом елементів однієї зі своїх мов у ту, якою він/вона в даний момент розмовляє. Таким чином стикаються дві мовні системи. Для адресата повідомлення це сприймається у вигляді незвичайної у разі інтонації, акценту, неправильного закінчення, дивного порядку слів або незрозумілої лексичної комбінації, наприклад, метафори» [24, с. 31].

Інтерференція може проявлятися на всіх рівнях мови: фонетичному, фонологічному, морфологічному, семантичному, синтаксичному, лексичному.

Мовна інтерференція виникає в умовах білінгвізму, коли елементи однієї мови мимоволі впливають на іншу, спричиняючи відхилення від мовних норм. Це відбувається через розбіжності в системах взаємодіючих мов і може проявлятися на різних рівнях.

На фонетичному рівні: Перенесення артикуляційних особливостей однієї мови на іншу. Це може призводити до акценту або неправильної вимови звуків. Наприклад, україномовні особи можуть пом'якшувати шиплячі звуки в німецькій мові, що не відповідає німецькій орфоепічній нормі;

На лексичному рівні: Вживання слів або виразів з однієї мови в іншій, що може призводити до калькування або неправильного використання лексики;

На граматичному рівні: Перенесення граматичних конструкцій з однієї мови на іншу може також спричиняти граматичні помилки або зміну структури речень.

Інтерференція може бути індивідуальною, що проявляється у мовленні окремих білінгвів і колективною, коли відхилення від мовних норм спостерігаються в мовленні певної групи людей. Вона є природним наслідком мовних контактів. Вона має як позитивні, так і негативні наслідки для мовної культури та етнічної ідентичності населення. Для мінімізації негативних проявів інтерференції важливо враховувати такі фактори:

- підвищувати мовну компетенцію білінгвів;
- розвивати мовленнєву культуру;
- застосовувати білінгвальні методи навчання;
- підтримувати та розвивати обидві мови на рівні освіти та культури.

Усе це сприятиме гармонійному співіснуванню мов та збагаченню мовного середовища.

Розглянемо поняття мовної поведінки білінгвів. Мовну поведінку білінгвів розглядають як сукупність мовних дій та виборів, які людина здійснює, володіючи двома мовами залежно від соціальних, культурних і комунікативних обставин. Монолінгви обирають між варіантами в межах однієї мови, а білінгви вирішують, яку з двох мов використати в конкретній ситуації.

Визначимо основні фактори, що впливають на мовну поведінку білінгвів:

Соціальні детермінанти. Комунікативна сфера та ситуація. Вибір мови залежить від контексту спілкування: навчання, офіційні заходи чи побутові ситуації;

Теми спілкування. Певні теми можуть асоціюватися особою з однією мовою більше, ніж з іншою;

Соціальні установки та стереотипи. Суспільні уявлення людини про престижність або доцільність використання різних мов впливають на мовний вибір;

Престиж мов. Сприйняття статусу мов у суспільстві може як сприяти, так і стримувати використання певної мови людиною.

Щодо індивідуальних факторів визначимо:

- ступінь володіння мовами. Рівень компетенції людини в кожній мові визначає ефективність та комфортність її використання;
- тип білінгвізму. Залежно від того, чи є білінгвізм збалансованим (рівне володіння людиною обома мовами) або домінантним (переважання однієї мови), змінюється його мовна поведінка;
- етнічне самоусвідомлення. Ідентифікація особистості з певною етнічною групою може впливати на пріоритетність використання відповідної мови;
- моделі мовної поведінки білінгвів. Кодові переключення. Зміна мов у межах одного висловлювання або дискурсу залежить від контексту або співрозмовника;
- мовна інтерференція. Взаємний вплив мов на рівні фонетики, лексики або граматики. Це може призводити до змішаних мовних форм;
- диглосія. Використання однієї мови в офіційному спілкуванні, а іншої мови у неофіційних сферах життя;
- мовна стійкість та стабільність.

Мовна стійкість відображає здатність людини або групи людей зберігати вірність своїй рідній мові, навіть коли домінує інша мова. Мовна стабільність стосується загального стану мови в певному суспільстві та її здатності функціонувати без значних змін. Втрата мовної стабільності може бути компенсована мовною стійкістю людей, які прагнуть відновити та підтримувати свою рідну мову.

Розуміння мовної поведінки білінгвів є ключовим для формування ефективної мовної політики, що спрямована на підтримку та розвиток мовного різноманіття в певному суспільстві.

Що стосується дитячого білінгвізму, необхідно враховувати психолінгвістичні аспекти раннього засвоєння двох мов. Необхідна організація мовного середовища сприяє гармонійному розвитку обох мов без негативного впливу однієї на іншу. Білінгвізм може позитивно впливати на когнітивні здібності та мовну свідомість людини за умови кваліфікованого підходу до її навчання та врахування її індивідуальних особливостей.

Розглянемо психолінгвістичні аспекти освоєння двох мов. Наука психолінгвістика вивчає процеси сприйняття, формування та використання мови. Вона відіграє ключову роль у розумінні механізмів освоєння двомовності. Психолінгвістика досліджує процеси того, як мозок обробляє дві мовні системи, як відбувається переключення між ними, які психологічні фактори впливають на цей процес.

Проаналізуємо основні аспекти психолінгвістичного підходу до вивчення двох мов.

Процеси сприйняття та виробництва мови. Сприйняття мови. Двомовні особистості здатні розпізнавати та інтерпретувати мовні одиниці обох мов. Це вимагає активної роботи слухового аналізатора та когнітивних функцій.

Виробництво мови. При формуванні мовленнєвих висловлювань двомовні особистості обирають між двома мовними системами. Вони враховують контекст, аудиторію та комунікативні цілі.

Когнітивні процеси.

Пам'ять. Запам'ятовування та відтворення лексичних одиниць і граматичних структур обох мов вимагає розвитку як короткочасної, так і довготривалої пам'яті.

Мислення. Двомовність стимулює гнучкість мислення, оскільки особистість постійно аналізує та порівнює дві мовні системи, шукаючи відповідності та відмінності.

Мотивація та емоційні фактори. Мотивація: Внутрішня (особистісна) та зовнішня (соціальна і професійна) мотивація впливають на прагнення вивчати та використовувати дві мови.

Емоційний стан. Позитивні емоції, пов'язані з використанням мови особистістю, можуть покращувати запам'ятовування та активно використовувати свої мовні навички.

Психологічні бар'єри.

Мовний бар'єр. Сором'язливість або страх людини при використанні іншої мови можуть обмежувати комунікацію та впливати на її впевненість у своїх власних мовних здібностях.

Ідентичність. Використання двох мов може впливати на самоідентичність індивіду. Як відомо, мова тісно пов'язана з культурою та соціальним середовищем.

Визначимо засоби подолання труднощів у вивченні двох мов.

Інтеграція мовного та культурного контексту. Залучення людиною культурних аспектів під час навчання інших мов сприяє глибшому розумінню та засвоєнню мовних структур.

Індивідуальний підхід. Врахування психологічних особливостей тих, хто навчається, їхніх інтересів та мотивації дозволяє адаптувати різноманітні (інноваційні) методи навчання для досягнення максимального ефекту.

Створення комфортного мовного середовища. Заохочення практичного використання мови людиною в реальних ситуаціях спілкування допомагає їм подолати мовні бар'єри та підвищити їхню впевненість.

Розуміння психолінгвістичних аспектів двомовності є основою для розробки ефективних інноваційних методик навчання іноземних мов та підтримки здорового психологічного клімату в певному мовному середовищі.

Визначимо психолінгвістичні аспекти двомовності. Психолінгвістика досліджує взаємозв'язок між мовою та психологічними процесами та

приділяє значну увагу феномену двомовності. Двомовність впливає на когнітивні функції, мовну поведінку та структуру мовної свідомості людини.

Основними психолінгвістичними аспектами двомовності є:

- когнітивний розвиток.

Покращення когнітивних здібностей. Дослідження сучасних вчених з цієї проблеми показують, що двомовні люди часто мають кращі навички вирішувати проблеми, гнучкість мислення та здатність до переключення уваги.

- мовна інтерференція.

Використання двох мов може призводити до перехресного впливу, коли елементи однієї мови впливають на використання іншої мови. Це може викликати у людей різні мовні помилки.

- структура мовної системи.

Мовна компетентність. Двомовні особи розвивають окремі мовні системи для кожної мови, які можуть взаємодіяти, але залишаються відносно незалежними.

- перемикання кодів.

Змінювання мов у процесі спілкування є поширеною практикою серед двомовних людей. Цей процес відображає гнучкість їхньої мовної системи.

- мовна поведінка та соціокультурні аспекти.

Контекстуальна адаптація. Двомовні особистості адаптують свою мовну поведінку в залежності від соціального контексту, обираючи мову відповідно до ситуації та аудиторії.

- соціокультурна ідентичність.

Володіння двома мовами може впливати на самоідентичність людини, так як мова тісно пов'язана з культурними та соціальними аспектами їхнього життя.

- психолінгвістичні теорії двомовності.

Модель двомовної мовної системи пропонує, що двомовні індивіді мають окремі, взаємопов'язані мовні системи для кожної мови. Це дозволяє їм ефективно перемикатися між двома мовними системами.

Теорія когнітивної гнучкості підкреслює, що двомовність розвиває здатність до гнучкого мислення та адаптації, оскільки люди постійно оцінюють контекст і обирають відповідну мовну стратегію [21, с.345].

Отже, психолінгвістичні дослідження двомовності демонструють, що володіння двома мовами є складним і багатогранним процесом, який впливає на когнітивні функції, структуру мовної системи та соціокультурну ідентичність. Розуміння цих аспектів є ключовими для розвитку ефективних інноваційних методик навчання, підтримки мовного різноманіття та інтеграції в багатомовних суспільствах.

Ефективне вивчення іноземних мов вимагає використання різноманітних інноваційних методик, які відповідають індивідуальним потребам особистості учнів/студентів та сучасним вимогам освіти в Україні. Найбільш ефективними підходами до навчання іноземних мов є:

Метод занурення (Immersion Method). Цей підхід передбачає повне занурення учнів/студентів в мовне середовище. Це стимулює природне засвоєння мови через постійне спілкування з носіями різних культур та використання мови в реальних ситуаціях спілкування.

Граматико-перекладний метод (Grammar-Translation Method). Цей традиційний метод фокусується на детальному вивченні граматики та перекладі текстів, що допомагає учням/студентам глибоко зрозуміти структуру мови.

Комунікативний метод (Communicative Method). Основна увага приділяється розвитку навичок спілкування в реальних ситуаціях спілкування. Це сприяє формуванню у мовців комунікативної компетентності.

Навчання на основі завдань (Task-Based Language Teaching, TBLT). Цей підхід орієнтований на виконання практичних завдань, які стимулюють

використання мови для досягнення конкретних цілей. Це підвищує мотивацію та ефективність навчання.

Інтеграція технологій та мобільного навчання. Використання цифрових інструментів, мобільних додатків та онлайн-ресурсів робить навчання більш доступним та інтерактивним, дозволяючи учням/студентам практикувати мову в будь-який час та в будь-якому місці.

Комбінування методів: Поєднання різних підходів дозволяє врахувати індивідуальні особливості учнів/студентів та створити більш ефективну навчальну стратегію.

Вибір методики або їх комбінації має базуватися на цілях навчання, рівні підготовки учнів/студентів на доступних ресурсах. Гнучкий підхід та адаптація методів до конкретних умов сприятимуть досягненню високих результатів у вивченні іноземних мов.

Завданням викладача мови є максимально використовувати потенціал цих стратегій для навчання комунікативної діяльності в умовах транслінгвізму. Іншим практичним напрямом транслінгвізму стало утворення нового виду літератури, що відрізняється від традиційної вітчизняної та від зарубіжної (перекладної).

Це так звана транслінгвальна/транскультурна література, інколи також звана контактною літературою, під якою розуміють літературу, створену письменником-білінгвом нерідною для нього мовою, але такою, що зберігає при цьому власну етно- та лінгвокультурну ідентичність, унаслідок чого виникає якась нова, «проміжна» лінгвокультурна модель.

Особливістю транслінгвальної літератури є симбіозне поєднання традицій кількох культур, культурна синергія, а також об'єднання культурно різноманітних елементів, в якому виникає якісно інше утворення, яке перевершує за ефектом суму елементів. Яскравим прикладом може бути література азіатських авторів англійською мовою, в якій відбулося злиття значущих елементів східного і західного способів мислення, світорозуміння і літературних традицій. Загалом письменники-транслінгви не тільки

викладають власний транснаціональний досвід, а й стають виразниками посилення транслінгвізму і транскультурації в суспільстві. Дуже багато з них стали лауреатами престижних літературних премій, як, наприклад, Нобелівські лауреати: нігерійський письменник Воле Соінка, каррибський письменник Дерек Волкотт, письменник індійського походження В.С. Найпол, чиї твори створюються англійською мовою.

Особливо варто зупинитися на використанні транслінгвізму в перекладі, де це явище знаходить своє вираження у вигляді опосередкованого перекладу, що обслуговує одночасно кілька культур. Треба враховувати труднощі, наприклад, при перекладі між не носіями мови пов'язані з тим, що їхня мова-посередник несе на собі відбитки рідних мов і культур мовців, щоб правильно зрозуміти культурно-етнічний варіант мови і здійснити міжваріантний переклад, наприклад, з китайської англійської на українську мову [39; 43].

1.3. Методологічні засади порівняльної лінгвістики у вивченні двомовності

Порівняльна лінгвістика є галуззю мовознавства, що досліджує мовні явища шляхом зіставного вивчення різних мов з метою встановлення їхньої історичної спорідненості та вивчення спільних і відмінних рис. Вона аналізу зміни мови з часом, як формуються мовні сім'ї, як відбуваються мовні трансформації. Порівняльна лінгвістика сформувалася в 1950–70-х роках як відгук на низку прикладних завдань і теоретичних проблем: розроблення методик навчання іноземних мов, порівняльний аналіз текстів перекладу і оригіналів, дослідження мовних контактів, явищ двомовності та міжмовної інтерференції. Порівняльна (контрастивна) лінгвістика пов’язана з багатьма мовознавчих і низкою нелінгвістичних дисциплін, зокрема з культурологією, соціологією та етнопсихологією.

Основними аспектами порівняльної лінгвістики є:

Порівняльно-історичне мовознавство. Вивчає історичний розвиток мов, їхню еволюцію та взаємозв'язки.

Типологічне мовознавство. Класифікує мови за їхніми структурними характеристиками, такими як порядок слів, морфологічні особливості тощо.

Ареальне мовознавство. Досліджує мовні явища, поширені в певних географічних районах незалежно від їхньої генетичної спорідненості.

Завданнями порівняльної лінгвістики є:

Встановлення мовних сімей. Групування мов на основі спільного походження та характеристик.

Реконструкція прамов. Відновлення форм та структур прамов, які не збереглися до наших днів.

Виявлення мовних універсалій. Ідентифікація загальних рис, властивих більшості мов.

Приклади застосування порівняльної лінгвістики англійської та німецької мов:

Аналіз індоєвропейських мов. Встановлення зв'язків між мовами, такими як санскрит, грецька, латинська та їхніми сучасними нащадками.

Вивчення мовних контактів. Дослідження впливу одних мов на інші внаслідок географічної близькості або культурних контактів.

Порівняльна лінгвістика є ключовим інструментом для вивчення та розуміння взаємозв'язків між англійською та німецькою мовами. Вона дозволяє аналізувати як спільні риси, так і відмінності між цими мовами на різних рівнях. Ось кілька прикладів застосування порівняльної лінгвістики для аналізу англійської та німецької мов:

1. Лексичні дослідження. Порівняння значень слів та їх взаємозв'язків у обох мовах допомагає виявити як спільні, так і унікальні лексичні одиниці. Наприклад, дослідження синонімів, антонімів та фразеологізмів у контексті обох мов може розкрити культурні та історичні аспекти їхнього розвитку.

2. Фонетичні та фонематичні порівняння. Аналіз звукових систем англійської та німецької мов дозволяє виявити відмінності та подібності у

вимові, що є важливим для розуміння фонетичних закономірностей та труднощів при вивченні цих мов.

3. Морфологічні та синтаксичні порівняння. Дослідження граматичних структур, таких як відмінювання іменників, використання артиклів, порядок слів у реченні та інші аспекти, допомагає зрозуміти як функціонують граматичні системи обох мов, які труднощі можуть виникати при перекладі.

4. Стилістичні дослідження: Порівняльна стилістика аналізує використання стилістичних засобів, таких як порівняння, метафори, гіперболи тощо, в обох мовах. Це дозволяє зрозуміти, як різні мовні спільноти виражають емоції, образи та інші абстрактні концепти.

5. Перекладознавчі дослідження. Порівняння перекладів текстів з англійської на німецьку та навпаки допомагає виявити специфічні труднощі перекладу, такі як відсутність прямих відповідників, культурні відмінності та інші аспекти, що впливають на якість та точність перекладу [71].

Порівняльна лінгвістика між англійською та німецькою мовами є багатогранною та комплексною. Вона охоплює різні аспекти мовознавства, сприяє більш глибшому розумінню як окремих мов, так і взаємодії між ними, що є корисним для лінгвістів, перекладачів, викладачів та всіх, хто цікавиться мовами.

Порівняльна лінгвістика є фундаментальною для розуміння історії мов, їхнього розвитку та взаємодії, а також для вивчення механізмів мовних змін [2].

Порівняльна лінгвістика надає низку методів, які є цінними для дослідження двомовності, оскільки дозволяють виявляти подібності та відмінності між мовами, що взаємодіють у процесі білінгвізму.

Основними з цих методів є:

Порівняльно-історичний метод. Він спрямований на відновлення спільного прамовного джерела споріднених мов шляхом систематичного порівняння їхніх фонетичних, морфологічних та лексичних особливостей. Цей метод допомагає зрозуміти історичні зв'язки між мовами та еволюцію

мовних явищ, що є корисним при аналізі двомовності в історичному контексті.

Порівняльно-історичний метод є ключовим підходом у мовознавстві, спрямованим на дослідження спорідненості мов та вивчення їхнього історичного розвитку. Цей метод передбачає систематичне порівняння мовних одиниць (фонем, морфем, слів, фраз) з метою виявлення їхніх спільних рис та відмінностей, що дозволяє реконструювати їхні історичні зміни та походження.

Основними аспектами порівняльно-історичного методу є:

Реконструкція прамов. За допомогою порівняння сучасних мовних форм дослідники можуть відновлювати характеристики прамов, які не мали писемних пам'яток.

Встановлення мовних сімей. Цей метод дозволяє класифікувати мови за їхньою спорідненістю, визначаючи їхнє походження від спільних предків.

Аналіз мовних змін. Дослідження еволюції мовних одиниць допомагає зрозуміти закономірності та фактори, які впливають на мовні трансформації.

Історичний контекст розвитку методу.

Порівняльно-історичний метод сформувався в XIX столітті, коли вчені почали систематично порівнювати індоєвропейські мови, такі як санскрит, грецька, латинська та готська. Основоположниками цього підходу вважаються німецькі вчені Франц Бопп і Яків Грімм, а також датчанин Расмус-Кристиан Раск. Вони започаткували порівняльно-історичне мовознавство, яке стало основою для подальших досліджень мовної еволюції та класифікації.

Ключовими принципами порівняльно-історичного методу є:

Принцип історизму. Вивчення мовних явищ у їхньому історичному розвитку, враховуючи зміни та трансформації.

Принцип системності. Розгляд мов як систем, де кожна частина взаємопов'язана з іншими, що дозволяє зрозуміти функціонування мови в цілому.

Принцип загального зв'язку явищ. Визнання того, що мовні зміни є результатом комплексного впливу різних факторів, включаючи соціальні, культурні та психологічні аспекти.

Застосування методу в сучасному мовознавстві. Порівняльно-історичний метод продовжує відігравати важливу роль у вивченні мов. Він використовується для:

- виявлення глибинних зв'язків між різними мовами та мовними сім'ями;
- реконструкції історичних етапів розвитку мов;
- розуміння механізмів мовних змін та еволюції;
- розробки теоретичних моделей мовного розвитку.

Завдяки порівняльно-історичному методу мовознавці можуть глибше зрозуміти природу мов, їхню еволюцію та взаємозв'язки, що сприяє розвитку лінгвістичної науки в цілому.

Контрастивна лінгвістика зосереджується на виявленні та аналізі відмінностей і подібностей між мовами незалежно від їхньої генетичної спорідненості. Використання цього методу дозволяє ідентифікувати специфічні риси кожної мови, що є важливим для розуміння механізмів інтерференції та трансферу в умовах двомовності.

Контрастивна лінгвістика є галуззю мовознавства, що досліджує мовні явища шляхом зіставного вивчення двох або кількох мов на синхронічному рівні. Її основною метою є виявлення відмінностей та спільних рис між мовами, що сприяє глибшому розумінню їхньої структури та функціонування.

Основні аспекти контрастивної лінгвістики:

Об'єктом дослідження є мовні одиниці та явища на різних рівнях (фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексичному) двох або кількох мов.

Методи дослідження. Порівняльний аналіз, який включає виявлення подібностей і відмінностей, а також опис їхніх функційних властивостей.

Завдання. Встановлення структурних відповідностей між мовами, аналіз причин розбіжностей та визначення можливих труднощів при перекладі або вивченні іноземної мови.

Роль контрастивної лінгвістики у викладанні іноземних мов. Допомагає виявити потенційні труднощі, які пов'язані з інтерференцією рідної мови, та розробити ефективні методи навчання.

У перекладі контрастивна лінгвістика сприяє точнішому передаванню значень між мовами, враховуючи їхні структурні та семантичні особливості.

У лексикографії контрастивна лінгвістика покращує якість двомовних словників через точне відображення відповідностей між лексичними одиницями.

Контрастивна лінгвістика тісно пов'язана з іншими напрямами мовознавства, такими як типологічне та порівняльно-історичне мовознавство, але відрізняється практичними аспектами порівняння мов [70].

Лінгвістична типологія вивчає структурні та функціональні характеристики мов з метою їхньої класифікації за типологічними ознаками. Застосування цього методу в дослідженні двомовності допомагає визначити, як типологічні особливості мов впливають на процеси мовного засвоєння та її використання в білінгвів.

Лінгвістична типологія є розділом мовознавства, що вивчає та класифікує мови світу на основі їхніх структурних та функціональних особливостей. Метою типологічного аналізу є виявлення спільних властивостей мов, опис та пояснення їхньої структурної різноманітності.

Основні аспекти лінгвістичної типології. Класифікація мов. Типологія дозволяє групувати мови за спільними структурними характеристиками, такими як морфологічна будова, порядок слів у різних типах речень та інші граматичні особливості.

Виявлення мовних універсалій. Дослідники прагнуть визначити спільні риси, які притаманні всім або більшості мов, що допомагає зрозуміти загальні закономірності мовного розвитку.

Порівняльний аналіз. Типологічний підхід передбачає зіставлення різних мов для виявлення їхніх структурних відмінностей та подібностей, що сприяє глибшому розумінню мовних систем.

Приклади типологічних класифікацій. Мови ділять на аналітичні, ізолюючі, синтетичні та полісинтетичні; генеалогічна, за походженням і ступенем спорідненості.

Морфологічна типологія. Мови класифікуються за способом вираження граматичних значень. Наприклад, аглютинативні мови (турецька), де граматичні значення виражаються за допомогою суфіксів, які додаються до кореня слова.

Синтаксична типологія: Мови класифікуються за типовим порядком слів у реченні. Наприклад, SVO (підмет-дієслово-об'єкт) в англійській та німецькій мовах; SOV (підмет-об'єкт-дієслово) у японській мові.

Значення лінгвістичної типології.

Розуміння мовного різноманіття. Лінгвістична типологія допомагає систематизувати та класифікувати величезну кількість мов світу, що сприяє глибшому розумінню їхнього розвитку та взаємозв'язків.

Прикладне значення. У викладанні іноземних мов та перекладі типологічний аналіз дозволяє враховувати структурні відмінності між мовами, що допомагає уникати помилок та неточностей.

Лінгвістична типологія є важливим інструментом для дослідження мовної різноманітності та розвитку. Вона сприяє глибшому розумінню як окремих мов, так і загальних принципів мовної організації.

Метод внутрішньої реконструкції в лінгвістиці спрямований на відновлення попередніх станів мови шляхом аналізу її внутрішніх закономірностей без залучення даних інших мов. Цей метод може бути корисним для вивчення внутрішніх змін у мовленні білінгвів та адаптації мовних структур у процесі двомовності. У лінгвістиці метод внутрішньої реконструкції є підходом до відновлення прамовних форм та структур на основі аналізу внутрішніх змін у межах однієї мови. Цей метод ґрунтується

на вивченні мовних явищ, які виникли внаслідок внутрішніх змін, таких як фонетичні, морфологічні або синтаксичні трансформації, що відбувалися в межах цієї мови.

Основними аспектами методу внутрішньої реконструкції є:

Аналіз мовних змін. Дослідники вивчають відхилення від регулярних мовних форм, які можуть свідчити про більш ранні етапи розвитку мови.

Використання внутрішніх доказів. Метод базується виключно на даних однієї мови без залучення зовнішніх джерел або порівнянь з іншими мовами.

Реконструкція прамовних форм. На основі виявлених внутрішніх змін реконструюються форми та структури, які могли існувати на більш ранніх етапах розвитку мови.

Внутрішня реконструкція є цінним інструментом у лінгвістиці, оскільки дозволяє відновлювати історичні аспекти мови, які не зафіксовані в писемних джерелах, спираючись на внутрішні мовні дані.

Розвиток зіставних досліджень сприяє розвитку методів контрастивного дослідження, підтвердженню наявності мовних універсалій, міжмовних універсальних смислів у різних мовах.

Зіставна лексикологія ставить собі за мету порівняння мов як у синхронії, так і в діахронії, та виявленні спільного і відмінного і різних мовах на всіх рівнях лексико-семантичної системи. Крім того, зіставна лексикологія розвивається у таких сферах, як теорія перекладу і двомовна лексикографія, що є реальним зіставленням лексики двох мов, але без системного підходу до вивчення зіставлюваних лексико-семантичних систем.

Зіставна лексикологія ґрунтується на таких принципах: зіставлення - одиниці порівняння мають бути представлені однаковою мірою, їхній зміст та обсяг мають визначатися однаковими принципами і правилами; рівноправності - зіставлення носить двосторонній та багатогранний характер); нейтральності - мови співставляються через когнітивну систему та сукупність знань про світ) [47].

Застосування цих методів у комплексі дозволяє глибше зрозуміти феномен двомовності, дослідити взаємодію мовних систем та виявити фактори, що впливають на мовну поведінку білінгвів.

Висновки до розділу 1

Внаслідок розгляду теоретичних основ двомовності ми переконалися в тому, що мова є системою, що постійно розвивається. Адже це мовна діяльність, яка несе у собі обмін думками та передачу інформації. Базова одиниця мови – слово. Без фонових знань не можлива успішна комунікація.

Через мови ми пізнаємо світ у всьому його розмаїтті, адже кожна мова, яку ми вивчаємо, відкриває нові способи сприйняття, мислення та навчання. Вивчаючи нову мову, ми одночасно пізнаємо новий світ.

Білінгвізм становить інтерес з точки зору лінгвістики, філософії, психології, етнопсихології, соціології та фізіології. За визначенням В. Вайнрайха, білінгвізм - це знання двох мов та їх почергове використання залежно від умов мовленнєвої комунікації. З точки зору психолінгвістики, білінгвізм - це здатність використовувати для спілкування дві мовні системи [65].

Білінгвізм в Україні за останні роки, став одним з найважливіших предметом соціолінгвістичних досліджень. Це засвідчує, зокрема, розгалуженість мікрополя, яке створює білінгвізм з різними похідними: білінгвізм (двомовність), індивідуальний білінгвізм, масовий білінгвізм, штучний білінгвізм, природний білінгвізм, регіональний білінгвізм, національний білінгвізм, соціальний білінгвізм, міжгруповий білінгвізм, внутрішньогруповий білінгвізм, індивідуальний / соціальний білінгвізм, масовий / індивідуальний білінгвізм, двосторонній білінгвізм, односторонній білінгвізм, початковий білінгвізм, прогресивний білінгвізм, інтегрований

білінгвізм, адекватний білінгвізм, регресивний білінгвізм, залишковий білінгвізм [31, с. 19].

Білінгвізм розширює межі мислення та пізнання, стимулює розвиток внутрішніх когнітивних структур, які формують когнітивний простір людини.

Білінгвізм допомагає виробити більш свідоме ставлення до мови і розвиває металінгвістичні здібності людини (чутливість до деталей і структури мови, розпізнавання двозначності, контроль над обробкою мовної інформації), що дозволяє підвищити швидкість навчання і, імовірно, полегшить вивчення наступної мови в майбутньому.

РОЗДІЛ 2.
КОНТРАСТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ БІЛІНГВІЗМУ

2.1. Прагматичні норми англійської та німецької мови у контексті білінгвізму

Дослідження мовних актів є важливою галуззю лінгвістики, яка аналізує функції мови в комунікації, зокрема, як мовні одиниці виконують різні дії, такі як запити, обіцянки, накази тощо. Це дослідження охоплює не лише мовні конструкції, але й контекст, у якому вони використовуються, враховуючи соціальні та культурні аспекти комунікації.

Мовний акт є мінімальною одиницею мовленнєвої діяльності, що виділяється і вивчається в теорії мовних актів. Мовленнєвий акт є мінімальною основною одиницею мовленнєвого спілкування, в якій реалізується одна комунікативна мета мовця та здійснюється вплив на адресата [2].

Оскільки мовленнєвий акт є видом дії, то при його аналізі використовуються, по суті, ті ж категорії, які необхідні для характеристики та оцінки будь-якої дії, а саме суб'єкт, мета, спосіб, інструмент, засіб, результат, умови, успішність тощо. Суб'єктом мовного акту є мовець, який виробляє висловлювання, як правило, розраховане на сприйняття його адресатом. Висловлення виступає одночасно і як продукт мовного акту, і як інструмент досягнення певної мети. В залежності від обставин або від умов, у яких вчиняється мовленнєвий акт, він може досягти поставленої мети і вважається успішним, або не досягти цієї мети.

Принципи та правила, на яких будується нормальна людська комунікація, були сформульовані Г.П. Грайсом. Одне з правил свідчить, що висловлювання повинно бути по суті (правило відносини або релевантності). Це правило потребує від комунікантів те, щоб їх висловлювання мали

відношення до теми та ситуації. Іншими словами, для того, щоб бути успішним, мовленнєвий акт повинен бути як мінімум доречним. В іншому випадку учасника комунікації чекає комунікативна невдача, або комунікативний провал [48].

Розглянемо основні напрямки дослідження мовних актів.

- теоретичні засади — вивчення основних понять, таких як локальні та глобальні мовні акти, а також їх класифікація та взаємодія;

-міжкультурна комунікація — наліз ролі мовних актів у взаємодії між представниками різних культур, зокрема, як одні й ті ж мовні конструкції можуть мати різні значення в різних культурах;

- лінгвістична експертиза — оцінка використання мовних засобів у різних текстах, зокрема в юридичних документах для забезпечення їх відповідності нормам і стандартам.

У самому понятті «мовленнєвий акт» позначено важливі характеристики даного явища. Як стверджує О. Приходченко, мовленнєвий акт є видом соціальної дії, тому він характеризується цілеспрямованістю та навмисністю. Також мовленнєвий акт – це мовлення. Він має на увазі міжособистісні відносини (адресанта і адресата). У діалозі культур речення, висловлювання і мовленнєвий акт можуть розглядатися як одиниці одного рівня, які відрізняються один від одного лише складністю внутрішньої структури. Зміст мовленнєвого акту включає кілька значень. В одному з них цей мовленнєвий акт виступає в актуальній мовленнєвій ситуації. Значення мовленнєвого акту є відмінним від значення мовних одиниць. Воно завжди розглядається у взаємодії з його іллокутивною силою. Саме іллокуція надає мовленнєвому акту актуальний смисл, актуалізує його значення [61, с.154].

Мовні акти, як одиниці комунікації, виконують різні функції в англійській та німецькій культурах. Вони відображають їхні соціальні норми та цінності.

Розглянемо декілька аспектів їх використання.

1. Лексичні та стилістичні особливості.

Англійська культура. Наприклад, у публіцистичному дискурсі англійської мови часто використовуються розмовні вирази, фразеологічні одиниці, ідіоматичні вирази, метафори тощо, що надає текстам емоційності та експресивності. Це робить матеріали більш доступними та близькими для читачів, підкреслюючи ставлення автора до теми.

Німецька культура. Німецький публіцистичний дискурс також характеризується використанням розмовної лексики, ідіоматичних виразів, образних висловлювань. Однак, на відміну від англійської, в німецькій мові спостерігається більший вплив англо-американських запозичень, що відображає глобалізаційні процеси та інтеграцію в міжнародний інформаційний простір [28, с.175].

2. Використання запозичень. Вітчизняні та зарубіжні вчені-германісти зазначають, що німецька мова сьогодні зазнає інтенсивного впливу з боку англійської мови, а саме її американського варіанта. Це знаходить свій прояв на фонологічному, лексичному та семантичному рівнях (Zweifelsfälle der Rechtschreibung: die Anglizismen) [18, с.49].

Англійська мова. Англійська активно запозичує лексичні одиниці з різних мов, зокрема з німецької. Ці запозичення часто адаптуються до англійської фонетики та граматики, що свідчить про інтеграцію та взаємодію культур.

Німецька мова. Німецька мова за останні десятиліття зазнала значного впливу англо-американських запозичень, особливо в суспільно-політичній лексиці. Це відображає прагнення до створення мультинаціонального суспільства та інтеграції в європейський та світовий контексти.

Як свідчить автор, сучасний процес запозичення іншомовної лексики є здебільшого запозиченням нових назв для вже наявних понять. Сучасна німецька суспільно-політична лексика, орієнтована за змістом на проблеми міжнародного життя, поповнюється за рахунок нових інтернаціоналізмів, у тому числі англійського походження.

До таких слів можна віднести абревіатури, які, постійно використовуються у засобах масової інформації. Вони входять до політичного словнику різних мов та стають надбанням широкої аудиторії мовців. Наприклад, ECHR (European Court of Human Rights) – Європейський суд з прав людини; das ERP (European Recovery Program) – Європейська програма відновлення; die WTO (World Trade Organization) – Всесвітня торговельна організація а інші приклади [18, с.51].

3. Мовленнєвий етикет та культурні відмінності.

В англійській культурі велика увага приділяється ввічливості та формальності в мовленні. Використання фраз ввічливості "*thank you*", "*please", "excuse me*" є стандартом у повсякденному спілкуванні.

У німецькій культурі також цінують ввічливість, але акцент робиться на прямолінійності та точності. Використання титулів та формальних звертань є поширеним, особливо в офіційних контекстах.

4. Вплив культури на мовлення. Як англійська мова, так і німецька постійно збагачуються під впливом культур інших націй.

Англійська мова, як елемент світової культурної спадщини, розвивається під впливом різноманітних культур. Це впливає на збагачення лексичного запасу мови та адаптацію мовних форм до реалій сучасності.

На німецьку мову також впливають інші культури, зокрема англійська, що відображається у використанні запозичених термінів та виразів, особливо в молодіжному сленгу та технічній сфері.

Використання мовних актів в англійській та німецькій культурах відображає їхні унікальні соціокультурні контексти, зберігаючи при цьому спільні риси, що обумовлені глобалізацією та взаємодією між культурами інших країн.

Дослідження мовних актів сприяє більш глибшому розумінню механізмів комунікації та допомагає враховувати культурні та соціальні контексти при аналізі мовних явищ. Це є важливим інструментом для покращення міжкультурної взаємодії [71].

Дослідження мовленнєвих актів, імпліцитних значень та соціолінгвістичних аспектів комунікації є важливими напрямками сучасної лінгвістики, що спрямовані на глибоке розуміння механізмів спілкування та взаємодії між мовою і суспільством.

Мовленнєві акти вивчають дії, які здійснює мовець під час висловлювання. Теорія мовленнєвих актів є розділом прагматики, який вивчає як слова використовуються не лише для представлення інформації, але й для виконання дій.

Теорія мовленнєвих актів була представлена оксфордським філософом Дж. Л. Остіном у праці «Як робити речі за допомогою слів» і надалі розвинута американським філософом Джоном Серлем.

Austin, J. L. 1989. How to do things with words. Edited by J. O. Urmson and Marina Sbisa. Oxford: Oxford University Press.

Джон Остін, засновник теорії мовленнєвих актів, виділив три основні компоненти:

Локутивний акт. Сам процес вимови речення з його фонетичними, лексичними та граматичними характеристиками.

Іллокутивний акт. Намір мовця, виражений через висловлювання (наприклад, наказ, прохання, обіцянка).

Перлокутивний акт. Ефект або вплив висловлювання на слухача (наприклад, переконання, залякування) [33].

Джон Серль розширив цю теорію, класифікуючи мовленнєві акти на такі компоненти:

Репрезентативи. Ствердження або опис реальності.

Директиви. Спонукання адресата до дії: прохання, накази.

Комісиви. Зобов'язання мовця виконати певну дію. Наприклад, обіцянки.

Експресиви. Вираження емоцій або ставлення: вибачення, подяка.

Декларативи. Висловлювання, що змінюють статус або ситуацію. Наприклад, оголошення вироку.

Імпліцитні значення стосуються інформації, що не виражена прямо, але розуміється з різних контекстів. Наприклад, речення - John doesn't communicate with anyone now. He is always at work - має імпліцитне значення, що він постійно зайнятий і не має часу для спілкування. Розуміння таких значень є ключовим для ефективної комунікації та аналізу підтексту у процесі мовлення.

Імпліцитні значення в мовах є тими значеннями, які не виражені прямо, але можуть бути зрозумілі з контексту, культурних особливостей країни або мовних конструкцій. Вони часто використовуються для передачі тонких відтінків значень, емоцій або соціальних нюансів.

Наведемо декілька прикладів імпліцитних значень в англійській та німецькій мовах.

Використання часток та модальних слів.

Англійська. Вживання частки not у запереченнях, наприклад, *I do not know* - може імпліцитно вказувати на невизначеність або відсутність інформації.

Німецька: Частка nicht використовується для заперечення, наприклад, *Ich weiß nicht* - може імпліцитно виражати сумнів або невпевненість.

Ідіоматичні вирази.

Англійська. Фраза *kick the bucket* є ідіомою, що імпліцитно означає померти без прямого вказування на це.

Німецька. Вираз *den Löffel abgeben* імпліцитно означає померти, використовуючи метафору ложки.

Вживання умовних конструкцій.

Англійська. Речення: *If you had told me, I would have helped* - імпліцитно вказує на те, що допомога не була надана через відсутність інформації.

Німецька. Речення: *Wenn du es mir gesagt hättest, hätte ich geholfen* - передає подібне значення, вказуючи на можливість, яка не була реалізована.

Використання афіксів для створення нових значень.

Англійська. Додавання префікса un- до слова *known* - утворює слово *unknown*, що імпліцитно вказує на відсутність знання.

Німецька. Афіксація, наприклад додавання префікса un- до *bekannt* утворює *unbekannt*, що імпліцитно вказує на невідомість.

Використання емоційно-експресивних часток.

Англійська. Вживання частки just у реченні *I just can't believe it* - імпліцитно виражає емоційне здивування або розчарування.

Німецька. Частка doch у реченні *Komm doch*! - імпліцитно додає емоційний заклик або спонукання.

Розуміння імпліцитних значень є важливим для глибшого сприйняття мови, оскільки вони часто відображають культурні та соціальні контексти, які можуть бути неочевидними для носіїв інших мов.

Соціолінгвістика як міждисциплінарна галузь розвивається на межі мовознавства, соціології, соціальної психології, антропології, політології і етносоціології. Вона вивчає питання, які пов'язані з соціальною природою мови, її суспільними функціями, роллю, яку відграє мова в житті суспільства, механізмом впливу соціальних чинників на мову. У сучасному розумінні соціолінгвістика охоплює як традиційні дослідження мовних варіантів у суспільстві, так і новітні напрями, зокрема цифрову соціолінгвістику, лінгвістичний ландшафт та критичну соціолінгвістику.

Існують різні визначення соціолінгвістики:

1) Соціолінгвістика – це сфера взаємопроникнення соціології та лінгвістики, що охоплює все багатоманіття впливу соціальних чинників на мову та мовних чинників на суспільство (Олена Шангаєва).

2) Соціолінгвістика – це галузь знань, що вивчає структуру мови та мовні зміни на основі даних, отриманих у ході дослідження повсякденного вживання мови (Вільям Лабов – один із засновників соціолінгвістики).

3) Соціолінгвістика – це вивчення мови в її відношенні до суспільства (Річард Хадсон).

4) Соціолінгвістика досліджує систематичний характер взаємозв'язку між мовними та суспільними структурами і встановлює причинно-наслідкові зв'язки (Вільям Брайт).

5) Соціолінгвістика вивчає ознаки мовних варіантів, їх функції та самих мовців, при цьому враховується взаємодія цих характеристик, їх зміна та вплив одне на одного в межах мовної спільноти [47].

Таким чином, соціолінгвістика досліджує взаємозв'язок між мовою та суспільством, включаючи питання мовної варіативності, впливу соціальних факторів на мовлення та функціонування мови в різних соціальних контекстах. Наприклад, вивчення білінгвізму та диглосії в певних регіонах допомагає зрозуміти, як соціальні умови впливають на мовні уподобання та поведінку мовців.

Комплексне дослідження мовленнєвих актів, імпліцитних значень та соціолінгвістичних аспектів комунікації сприяє глибшому розумінню того, як мова функціонує в суспільстві та як соціальні контексти впливають на мовленнєву поведінку людей.

2.2. Компаративний аналіз лексичних особливостей англійської та німецької мови

Специфіка міжкультурної комунікації пов'язана з тим, що вона здійснюється в умовах відмінних національно-культурних стереотипів мислення та поведінки учасників комунікації. Вона ускладнюється інтерферентним впливом мовних, мовленнєвих та лінгвокультурних особливостей. Лінгвокультурну інтерференцію розглядають у межах лінгвокультурологічного підходу. [11, с. 190].

Це поняття супроводжує процес міжкультурної комунікації. Передача мови є результатом взаємодії різних мовних систем, а лінгвокультурне походження інтерференції полягає у взаємодії мов, культур, світоглядів і комунікативних стратегій. Знання відмінностей між культурами,

культурними цінностями можуть стати чудовим орієнтиром у міжкультурному спілкуванні. Вони допоможуть адекватно інтерпретувати поведінку співрозмовника та зменшити лінгвокультурну комунікативну інтерференцію. [11, с.191].

Наявність запозичень з багатьох мов свідчать про різнобічні контакти народу. Причинами запозичення, як правило, є зовнішні фактори: екстралінгвістичні, наприклад, необхідність найменування нового поняття, предмету, явища; Внутрішні: лінгвістичні, наприклад, необхідність поповнити певні ланки в лексичній системі мови. Історично народи, які зазнають суттєвих змін, так чи інакше впливають на інші народи.

Зміни знаходять відображення у словниковому складі мови, саме тому для істориків словниковий склад мови є дуже важливим. Аналізуючи його, вони можуть реконструювати основні етапи взаємодії різних держав, етнічних груп. Ступінь асиміляції запозичень залежить від різних чинників: генетичного споріднення, типологічної подібності взаємодіючих мов, сфери, частоти, тривалості вживаного слова, способів інтенсивності асиміляційного впливу мови-реципієнта [27].

Лексичні запозичення, семантичні розбіжності та вплив культури на лексику є ключовими аспектами вивчення мовної динаміки та міжкультурної комунікації. Лексичні запозичення є слова або вирази, перейняті однією мовою з іншої.

Вони можуть бути:

- прямими, коли слово запозичується безпосередньо з мови-джерела. Наприклад, українські слова глазур [нім. *Glasur*], морс [нім. *Moosbeere* – журавлина], вермут [нім. *Wermut* – букв. полин], бутерброт [нім. *Butterbrot*], паштет [нім. *Pastete*], флігель [нім. *Flügel*] та інші походять з німецької мови. Запозичення у незмінному вигляді, але підлаштовані під систему німецької мови: *die Software; der Onlineshop/ Online-Shop; der Showroom* тощо [22.с.107].

Зараз в німецькомовних країнах нікого не здивуєш звичними словами «*Coffee-to-go», «Hi!», «Hello!», «Magazine», «Notebook», «Slang», «Investor», «Marketing», «Team». «Cool», «User», «Must-have», «Baby».*

Мільйони носіїв мови вже відчувають незворотність цього процесу. Англійські слова з'являються для позначення нових явищ і понять або витісняють оригінальні німецькі слова (20, с.129-130).

Англійські запозичення в німецькій мові представлені сьогодні практично у всіх сферах життєдіяльності людини: спорт, наука, транспорт, туризм, телебачення, молодіжний та комп'ютерний сленг. У рекламі охоче використовуються англійські та американські поняття, щоб пропагувати чужий спосіб життя і представити своїм клієнтам дух іншого далекого світу. Наприклад: *Conditioner, Lotion, Snacks, Shorts*. Усім німцям відома рекламна лексика – *Marketing, Slogans, Message, Corporate Identity, Promotion, Image* [5, с.244]. .

Англіцизм *Scanner*. У німецькій мові не знайшлося еквівалента. Слова *Abtaster, Abtastegerät* не достатньо точно здатні передати характеристики цього технічного терміну. Запозичений з англійської мови термін Scanner зайняв своє місце в системі німецької мови. Те ж саме стосується і терміну *Computer.* Спроби знайти німецький еквівалент виявились невдалими. Англійський варіант цього терміну точніший, і коротший за німецький термін *elektronische Datenverarbeitungsanlage* [6, с.160-162].

Освоєння слів іншомовного походження розглядається мовознавцями як максимальне наближення їх графічної, фонетичної, морфологічної й лексико-семантичної характеристики до відповідних норм мови-реципієнта. Засоби масової інформації є провідним шляхом інтеграції англіцизмів в німецьку мову є. Частотність англомовних запозичень у німецьку мову демонструє тенденцію до їх зростання. Внаслідок цього збагачується словниковий склад німецької мови. Як зазначають дослідники, активне використання англіцизмів може сприяти частковій втраті німецької ідентичності [5,с.248].

Адаптовані запозичення – коли слово проходить через одну або кілька мов-посередників. Наприклад, перелаштовані під систему німецької мови: *der Stopp* – англійська *stop; testen* – від англійської *to test*; *der Digitalmarkt* – англійська *digital market; kreativ* – англійська *creative*; *der IT-Spezialist* – англійська *IT-specialist; zoomen* – англійська *to zoom; scannen* – англійська *to scan; testen* – англійська *to test* та інші [6, с.161].

Наведемо приклади німецьких запозичень в англійській мові:

Gesundheit (благословення після чхання);

Rucksack (рюкзак);

Kindergarten (дитячий садок);

Wanderlust (пристрасть до подорожей);

Angst (тривога) тощо.

Німецькі слова використовуються у деяких сферах, таких як техніка, філософія, музика. Зазначимо, що англійська та німецька мови зазнали значного впливу одна одної. Це призвело до взаємного запозичення лексичних одиниць. Визначимо такі типи запозичень:

- прямі запозичення (Direktentlehnungen). Слова, які були запозичені безпосередньо з англійської мови, часто збережені в оригінальному написанні та вимові, наприклад:

hobby (хобі), *high-Tech* (високі технології), *trend* (тенденція), *fan* (фанат), *Aids* (СНІД).

- перекладні запозичення (Lehnübersetzungen) – фрази, які є кальками з англійських виразів, наприклад:

Umweltverschmutzung (забруднення навколишнього середовища) від англійського *environmental pollution*;

Flutlicht (прожектор) від англійського *flood light*;

Datenverarbeitung (обробка даних) від англійського *data processing;*

Lehnwendungen (запозичені вирази). Фрази, які передають англійські словосполучення або вирази, наприклад: *Im gleichen Boot sitzen* (бути в одній ситуації) від англійського виразу *to be in the same boat* [8, с. 121-122].

Мартін Лєнерт запропонував крім прямих запозичень з притаманними англійській мові написанням і вимовою таку класифікацію англо-американських запозичень:

Lehnübersetzungen (Loan translations) передаються німецькими перекладами: *Umweltverschmutzung (environmental pollution), Flutlicht (flood light), Datenverarbeitung (data processing),* тощо;

Lehnwendungen (Loan words) – це запозичені вирази, що передають англо-американські словосполучення або вирази: *Im gleichen Boot sitzen (be in the same boat), das Gesicht wahren (save one's face), das Licht am Ende des Tunnels sehen (see the light at the end of the tunnel), Zeit ist Geld (time is money),* тощо; Lehnübertragungen (Transfer of fiefdoms) – це слова і словосполучення, в яких не всі елементи англо-американського зразка замінені німецькими відповідниками: *Urknalltheorie (big bang theory), Titelgeschichte (cover story*) тощо; Lehnbedeutungen – це німецьке слово за англійським зразком набуває нового значення; наприклад, *realisieren (realize/realise*) крім основного значення отримує значення "здійснювати", *kontrollieren (control*) — "опановувати, володіти".

Lehnschöpfungen (Loan creations) – це новоутворення, що побудовані за англійським зразком: *Blockfreiheit (non-alinement), Wasserglätte (aquaplaning), kopflastig (top-heavy)*, тощо [8; 54].

Причинами запозичень є такі фактори:

- Технічний прогрес. Розвиток інформаційних технологій та науки призводить до запозичення нових термінів;
- Глобалізація. Інтенсифікація міжнародних зв'язків сприяє проникненню англійської лексики;
- Медіа та культура. Вплив англомовних медіа та культури сприяє використанню англіцизмів.

Формами адаптації запозичень є такі:

Фонетична адаптація. Пристосування англійських слів до фонетичних норм німецької мови;

Орфографічна адаптація. Пристосування написання слів до правил німецької мови;

Граматична адаптація. Пристосування запозичених слів до граматичних категорій німецької мови, наприклад, зміна роду або відміни іменників.

Причинами запозичень є культурний обмін. Взаємодія між англомовними та німецькомовними культурами призводить до запозичення слів. Процеси запозичення лексики є природними для мов, відображаючи історичні, культурні та соціальні контакти між народами. Вони збагачують словниковий запас, але водночас вимагають уваги до адаптації запозичених слів до системи мови-реципієнта. Семантичні розбіжності виникають, коли слова з подібним денотативним значенням мають різні конотації або асоціативні зв'язки в різних мовах. Наприклад, символічні значення: Українське слово "калина" символізує красу, дівоцтво та Україну.

Англійська та німецька мови, хоча й належать до германської мовної групи, демонструють значні семантичні розбіжності. Ці відмінності впливають на сприйняття та використання слів у кожній мові. Розглянемо декілька аспектів лексико-семантичних відмінностей.

1. **Лексико-семантичні відмінності**.

Поза увагою лінгвістів знаходяться деякі питання сенсорної лексики, серед яких проблема теоретичного осмислення та класифікації сенсорної лексики та питання порівняльного аналізу густативної лексики різних мов, у нашому випадку, німецької та англійської, визначення специфіки густативної німецької та англійської лексики у контексті її функціонування в широкому мовному контексті.

Густативна лексика. Аналіз лексико-семантичних полів слів, що позначають смак, показує, що англійська та німецька мови мають спільне ядро, але відрізняються за периферійними елементами. Це свідчить про різні культурні акценти та сприйняття смакових відчуттів [32, с.295].

Ірраціональна лексика. Дослідження семантичних моделей ірраціональної лексики в обох мовах виявляє подібності та відмінності у

концептуалізації ірраціональності. Це впливає на розуміння та використання таких понять у різних мовних спільнотах.

2. Причини та види змін. Семантичні зміни слів можуть бути зумовлені різними факторами, включаючи культурні та соціальні впливи. У кожній мові ці зміни можуть мати унікальні прояви, що відображають історичний розвиток та культурні особливості.

3. Перекладні труднощі. Лексико-семантичні розбіжності. При перекладі з однієї мови на іншу часто виникають труднощі через відсутність точних відповідників або різницю в культурному контексті. Це вимагає глибокого розуміння обох мов та культур для адекватної передачі значення.

4. Структурно-семантичні особливості. Порівняльний аналіз. Дослідження структурно-семантичних особливостей слів у англійській та німецькій мовах показує, як різні мовні системи організовують та класифікують поняття. Це може призводити до різного розуміння та використання схожих слів [32].

Розуміння цих семантичних розбіжностей є ключовим для ефективної міжмовної комунікації, перекладу та вивчення мов, оскільки вони відображають глибокі культурні та когнітивні відмінності між носіями англійської та німецької мов.

5. Асоціативні відмінності. Асоціативні відмінності між англійською та німецькою мовами відображаються в тому, як носії кожної мови сприймають та інтерпретують слова та вирази. Ці відмінності виникають через культурні, історичні та соціальні фактори, які формують унікальний асоціативний контекст кожної мовної спільноти.

Наведемо декілька прикладів асоціативних відмінностей в англійській та німецькій мовах.

Перш за все це **назви кольорів**. В англійській мові колір "*blue*" асоціюється з почуттям смутку або депресії, виражаючи стан "*feeling blue*".

У німецькій мові колір "*blau*" може асоціюватися з молодіжною культурою або певними стереотипами, але він не має прямого зв'язку з емоційним станом.

Числа. В англійській мові число "13" вважається нещасливим, що відображає асоціації з певними забобонами.

У німецькій мові число 13 може мати подібні асоціації, але число 17 в німецькій культурі вважається нещасливим, що є результатом історичних та культурних факторів.

Тварини. В англійській мові вираз "*a wild goose chase"* асоціюється з марною або безнадійною гонитвою.

У німецькій мові аналогічний вираз "*eine wilde Gansjagd*" може не мати такого ж поширення або асоціації, як в англійській мові, і це вказує на різницю у сприйнятті значення представниками різних культур.

Вплив культурних та історичних факторів. Щодо історичних подій. У німецькій мові, наприклад, слово "*Krieg*" (війна) може мати глибші асоціації з історичними подіями, такими як світові війни, що впливає на сприйняття цього слова іншими націями.

Міфологія та фольклор. Англійські та німецькі казки та легенди формують різні асоціації у людей. Наприклад, образ "*Jack Frost*" в англійській культурі асоціюється з холодною зимою, тоді як у німецькій культурі подібний образ може бути менш вираженим.

Вплив глобалізації. Запозичення та медіа. Глобалізація та вплив англомовних медіа призводять до запозичення англійських слів у німецьку мову, що може змінювати асоціативні зв'язки. Наприклад, слово "*cool*" в англійській асоціюється з позитивною оцінкою, тоді як у німецькій мові воно може мати додаткові нюанси або бути сприйнятим як модне сленгове слово.

Таким чином, асоціативні відмінності між англійською та німецькою мовами підкреслюють важливість врахування культурного контексту при вивченні та використанні мови. Розуміння цих відмінностей сприяє більш глибокому спілкуванню та запобігає можливим непорозумінням.

Вплив культури на лексику проявляється через:

1) **Екзотизми** – слова, що описують специфічні реалії іншої культури. наприклад, "гондола" (венеціанський човен), *gros souper* (велика вечеря», *morotai* «стиль живопису» тощо. Такі слова не мають точних відповідників у мові-реципієнті та зберігають культурний колорит.
2) **Лінгвокультуреми** – мовні одиниці, які відображають культурно-специфічні концепти. Вони є носіями національної культури та світогляду, формуючи уявлення про світ через призму мови [5;6].

Отже, аналіз лексичних запозичень, семантичних розбіжностей та культурного впливу на лексику дозволяє глибше зрозуміти механізми мовної адаптації, міжкультурної комунікації та відображення культурних цінностей у мовах світу.

Англійська та німецька мови, які обидві належачи до германської гілки індоєвропейських мов, зазнали значного впливу інших мов та культур, що відобразилося на їхньому лексичному складі, семантичних особливостях та культурних відтінках лексики.

Протягом своєї історії англійська мова активно запозичувала лексику з різних мов. Латинська та грецька мови вплинули на наукову та технічну термінологію; французька вплинула на лексику, пов'язану з мистецтвом, модою та юриспруденцією; скандинавські мови вплинули на побутову лексику. Наприклад, слова "*government*" (уряд) та "*justice"* (справедливість) мають французьке походження.

Німецька мова також збагачувалася запозиченнями, особливо з латинської, французької та англійської мов. У сучасний період англійські запозичення стали особливо поширеними, зокрема в галузях інформаційних технологій, музики та моди. Наприклад, слова "*Computer*" (комп'ютер) та "*Internet*" (інтернет) були запозичені без значних змін.

Семантичні розбіжності. Деякі запозичені слова в англійській мові змінили своє значення порівняно з мовою-джерелом. Наприклад, слово "*entrepreneur*" французького походження в англійській означає людину, яка

започатковує новий бізнес, тоді як у французькій воно має ширше значення "підприємець".

У німецькій мові англійські запозичення іноді набувають нового значення або використовуються в специфічних контекстах. Наприклад, слово "*Handy"* в німецькій означає мобільний телефон, хоча в англійській мові це прикметник, який означає "зручний".

Як глобальна мова, англійська мова відображає різноманітні культурні впливи. Наприклад, японське слово "*sushi*" стало міжнародним терміном для певного виду страви, відображаючи популярність японської культури.

Німецька культура впливає на лексику через концепти, які важко перекласти іншими мовами. Наприклад, слово "*Schadenfreude*" описує почуття задоволення від чужих невдач і використовується в багатьох мовах без перекладу.

Культурна інтерференція викликана не мовною системою, а культурою, яку дана мова відображає. Спричинити інтерференцію можуть схожі в різних культурах явища, норми поведінки, реалії. Наприклад, “будь ласка” в українській мові використовується як форма ввічливості, та має нюанс значення “нема за що”, як відповідь на “дякую”.

В англійській мові “*please*” такого значення не має. Необхідно враховувати не лише значення слів, але й типовий образ у національній свідомості та культурі носіїв мови. Не зважаючи на це, може відбутись переніс понять однієї мови на поняття іншої. Не знаючи національно-культурних особливостей людина може перекласти *first floor* у британському варіанті як перший поверх, хоча у Великобританії це завжди другий поверх.

Результатом культурної інтерференції може бути неправильна реакція україномовних комунікантів на питання “*How are you*?”, адже українець почне розказувати про справи у сім’ї та на роботі, але відповіді на це питання ніхто не очікує. У Великій Британії це лише ввічлива форма привітання.

Отже слід зазначити, що як англійська, так і німецька мови демонструють той факт, як історичні контакти, культурні обміни та соціальні

зміни впливають на формування та еволюцію лексичного складу кожної мови.

2.3. Граматичний аспект у порівняльному аналізі англійської та німецької мови

Англійська та німецька мови належать до германської гілки індоєвропейської сім'ї мов. Це зумовлює певні подібності між ними. Але у їхніх фонетичних системах, граматичних структурах та морфологічних особливостях існують також суттєві відмінності. У результаті нашого дослідження виявлено, що фонетична міжмовна інтерференція проявляється у заміні звуків англійської мови, у недотриманні послідовності фонем в словах англійської мови, у хибному ототожненні правил німецької та англійської мов.

Деякі науковці під інтерференцією в лінгвістиці розуміють взаємодію мовних систем за умови двомовності, що складається за контактів мов або за індивідуального засвоєння другої іноземної мови. Це виражається у відхиленні від норми в системі англійської мови під впливом німецької. Перша іноземна (німецька) також може негативно впливати на другу іноземну мову (англійську) та навпаки [36, с. 197].

Види інтерференції виділяють в залежності від підсистем мови, а саме: за мовними або мовленнєвими рівнями, на яких вона виникає. Це звукова (фонетична чи фонологічна), орфографічна, пунктуаційна, лексична, морфологічна, синтаксична, семантична (реалії, багатозначність, синонімія, омонімія), стилістична (функціональні стилі), культурна чи соціокультурна інтерференції [17].

Семантична інтерференція виникає внаслідок того, що відомі для індивіда явища виражені по іншому в новій мові, ніж у мові, яку він знає. Наприклад, «чорний хліб» українці часто називають англійською «*black bread*» замість «*brown bread*». За характером семантична інтерференція

найчастіше буває субституційною. Вона може виявлятися у використанні у мовленні не лише іншомовних одиниць, але й структур.

Поширеним видом такої інтерференції є спроби студентів дослівно перекладати англійською мовою українські приказки та прислів'я. Стилістична інтерференція виникає у наслідок незнання ними стилістичних особливостей мови, яка вивчається. Стиль однієї мови буде так чи інакше впливати на стиль іншої мови.

У процесі перекладу студент повинен враховувати як стиль написання тексту, так і індивідуально-авторський стиль, якого слід дотримуватися відповідно до норм перекладу. Найчастіше до стилістичної інтерференції веде неправильне використання стилістично-забарвлених слів та фразеологічних синонімів, коли вже використане слово використовується по аналогії з відомим синонімом. Зміст може не змінитися, проте стиль висловлювання набирає нового відтінку. Лексичною інтерференцією називають вставку іншомовної лексики у мовлення новою мовою. Вивчаючи німецьку мову на базі англійської мови, джерелом інтерференції є перша іноземна мова. Визначимо, що деякі лексичні одиниці іноземних мов є дуже схожими. Саме тому, за схожих умов засвоєння іноземної лексики, вірогідність інтерференції є досить великою.

Лексична інтерференція може бути модифікаційною та субституційною. Наприклад, розширення або звуження значення лексичних одиниць нової мови за аналогією зі схожими одиницями у вихідній мові називається модифікаційною інтерференцією.

Субституційною інтерференцією називають перенесення схожих лексичних одиниць у нову мову, обробивши їх за фонетичним зразком мови-індивіду. Граматична та лексична інтерференції є частим явищем у процесі вивчення нової мови. За характером граматична інтерференція відрізняється в морфології та синтаксисі.

Морфологічною інтерференцією називають помітні у мовленні відхилення від норми, що пов'язані з порушенням категоріальних значень частин мови під впливом відповідних категорій. [4, с.22].

Відхилення від норми можуть бути як формальними (наприклад, помилки при відмінюванні), так і функціональними (наприклад, неправильне використання граматичних форм). Модифікаційною інтерференцією є зміна форми чи функції морфеми автентичної мови за граматичною моделлю рідної мови. Граматична інтерференція проявляється на трьох рівнях: морфологічному, синтаксичному та пунктуаційному. Як було вже зазначено, морфологічна інтерференція відбувається на рівні морфем (префіксів, суфіксів), які є складовими одиницями слова. Дуже часто помилки відбуваються через різницю у однині або множині, роді, а також при перекладі словосполучень, які не характерні рідній мові.

Дослідники вважають, що явища інтерференції виявляються, насамперед, на рівні мовлення, на рівні породження висловлювання та на рівні реалізації тих мовних ресурсів, якими студент володіє. І це, безперечно, робить інтерференцію мовленнєвим явищем [В. Миськів, С.66].

На основі розуміння граматичної інтерференції як мовного явища, причиною виникнення якого є особливості систем контактних мов, Л. Ковиліна класифікує її на основі усвідомлення того, що граматичний рівень мови, як і фонологічний та лексичний рівні, складається з певних наборів елементів (парадигматика) і правил поєднання елементів у мовному ланцюгу (синтагматика). Саме парадигматичні співвідношення є об'єктом вивчення морфології, синтагматичні – об'єкт вивчення синтаксису [15, С.66].

Наприклад, в англійській мові корабель та декілька країн мають жіночий рід. Українські студенти перекладають їх за допомогою займенника «it», вираз «*to be good* ***in*** *smth.*» – замість «*to be good* ***at*** *smth.*». Граматична синтаксична інтерференція пов'язана з порушеннями поєднання елементів мови реципієнта у мовному ланцюгу під впливом моделі поєднання елементів у вихідній мові.

У німецькій мові синтаксичну інтерференцію досліджувала С. Сорокіна. В англійській мові Л. Морська виділяє такі підтипи синтаксичної інтерференції: 1) конструктивний підтип, що передбачає порушення в: обов'язковій синтаксичній двоскладності (опущення підмета в підрядних реченнях, у неповних відповідях, опущення формального підмета); дієслівності англійського речення (опущення частки to або вживання частки ***to*** після модальних дієслів); способах вираження заперечення (подвійне заперечення, невживання some у питаннях); 2) підтип синтаксичної позиції, що виражається в порушенні порядку слів, а саме у неправильному вживанні у реченні присудка речення та його елементів; неправильне вживання у реченні додатків і обставин; неправильний порядок слів у підрядних реченнях; 3) підтип синтаксичного узгодження, що передбачає порушення в нормах узгодження [17]

Причини синтаксичної інтерференції у більшості випадків визначають лінгвістичними методами: порівнюючи граматичні системи трьох мов і визначаючи їхні відмінності, можна знайти випадки потенційних форм інтерференції, які можливі при контактній ситуації. Але не всі потенційні форми інтерференції реалізовуються у повному обсязі. Реальна картина впливу тримовності на мовлення носія мови змінюється залежно від багатьох факторів. Деякі з них можна вважати екстралінгвістичними, тому що вони перебувають поза структурними відмінностями цих мов. Міра проникнення синтаксичної інтерференції може бути різною. Вона залежить від суб'єктивних і об'єктивних факторів. Суб'єктивні фактори визначаються індивідуальними мовними здібностями індивіду та його мовною компетентністю.

До об'єктивних факторів можна віднести ступінь генетичної схожості рідної, німецької та англійської мов, індивідуальні системно-структурії властивості мови, що вивчається. Чим ближчою є спорідненість мов, тим більше тримовна особа опирається на рідну мову в мовленнєвій діяльності

іноземною мовою. Схожі мови легше вивчати, але й інтерференція в такому різновиді білінгвізму виявляється частіше й долається важче [15; 24].

Граматичними особливостями, які можуть спричиняти появу інтерференції є розбіжності в граматичній будові мови; різний обсяг змісту подібних конструкцій; різні функціональні характеристики (наприклад, різні форми однини та множини); відмінне частотне навантаження активного та пасивного стану, дійсного й умовного способів, інфінітивних конструкцій тощо; різна сполучуваність слів.

Наприклад, протягом перекладу з української мови слів, які в англійській мові мають лише форму однини (наприклад, *advice, money*), набувають форми множини. Цим типом інтерференції також спричинене неправильне вживання закінчень, артиклів, граматичного часу тощо. Наприклад, у реченні: *It is clear whose faces* ***was*** *separated by the hyperplane*, замість дієслова ***were***, яке вживається із множиною, використано неправильну форму минулого часу дієслова to be.

Однією з поширених помилок є вживання двох заперечень в англійському реченні за аналогією з українським: *Nobody knows nothing about it,* замість *Nobody knows anything about it.* Крім того, частим є неправильне використання прийменників: збільшувати на 10 % - *to increase* ***by*** *10 %* (а не ***on*** 10 %), установити на нуль - *to set* ***to*** *zero* (а не ***on*** *zero*). Значні відмінності в граматичних мовних системах, які піддаються аналізу, пов'язані насамперед із тим, що англійська мова належить до аналітичного типу мов, оскільки граматичні відношення виражаються службовими словами, порядком слів й інтонацією [15, с.66].

Показником синтаксичної функції слова є його місце в реченні, оскільки в англійських розповідних реченнях (за винятком емфатичних речень) існує, як правило, чіткий порядок слів: підмет (із пояснювальними словами); присудок (із пояснювальними словами); додаток; обставина (зі стилістичних міркувань в окремих випадках може стояти на початку речення, перед групою підмета).

Наведемо кілька прикладів синтаксичної інтерференції. Унаслідок синтаксичної інтерференції, як правило, виникає порушення порядку слів: Цю машину бачили тут часто – *This car was often seen here* (а не *This car was seen here often*). Формальний підмет it часто викликає синтаксичну інтерференцію: *It is early morning* – Ранній ранок (а не це рано вранці). Для інтерференції відносно піддатливими є другорядні члени речення: додаток та обставини: вести бій з противником – *to fight **against** the enemy* (а не ***with***); бути винним у злочині – *to be guilty **of** a crime* (а не ***in***).

Синтаксична інтерференція проявляється переважно у недотриманні нормативного порядку слів англійської мови. Як відомо, порядок слів в українській мові є вільним, завдячуючи наявності численних флексій, які вказують на відношення між словами у реченні. Як правило, зміна порядку слів здебільшого не призведе до серйозних наслідків при передачі змісту або розуміння висловлювання.

В англійській мові, на противагу українській мові, правила порядку слів чітко визначені, оскільки сталий порядок допомагає виразно сформулювати суть речення. За відсутності закінчень у словах, ця мовна риса набуває особливої ваги. Найчастіше трапляються такі випадки порушення порядку слів у англійському реченні: позиція присудка у реченні перед підметом; некоректна позиція обставини; нагромадження обставин на початку або в кінці речення (на противагу їх розділенню); порушений порядок прикметників; вживання конструкції *there is, there are…* замість обставини місця *there*; некоректне перелічування (неоднорідність однорідних членів речення); некоректна позиція підрядного речення.

Помилки у використання іноземної мови є результатом неправильного вибору мовних засобів іноземною мовою для вираження певної думки. Причини неправильного вибору можуть бути різними: семантичне, структурне, функціональне ототожнення явищ рідною та іноземною мовами. Вплив такого фактору як переосмислення на ґрунті непорозуміння, спричиняє виникнення неправильних асоціацій, іноді виключно механічного

характеру При вивченні синтаксичної інтерференції, студентам слід пам'ятати, що синтаксис є розділом науки про мову, що вивчає будову та значення словосполучень і речень[15, с.67].

Синтаксис виступає в ролі найважливішої ланки не тільки вивчення й опису мови, а також її функціонування. Без синтаксису немає власне комунікації. Синтаксичні звороти різноманітні у німецькій та англійській мові за своїм обсягом. У системі синтаксичних одиниць найпослідовніше протиставляються речення та словосполучення, які репрезентують відповідно великий та малий синтаксис. Одиницями типологічного зіставлення на синтаксичному рівні мови виступають: синтаксичні відношення, синтаксичні зв'язки та синтаксичні процеси; словосполучення; речення; члени речення. Синтаксична інтерференція виражається у заміні правил синтаксичного оформлення речення, властивих як англійській, так і німецькій мовам.

Інтерференція в синтаксисі виражається переважно у заміні правил синтаксичного оформлення речення, властивих кожній мові, що вивчаються, загальними правилами, які формують смислові відношення. Синтаксична інтерференція може виявлятися практично у всіх членах речення, у порядку слів та в його будові. Отже, синтаксична інтерференція - це явище, що пов'язане з порушенням синтаксичних зв'язків між словами, неправильним використанням синтаксичних конструкцій під впливом синтаксичних зв'язків з мовою безпосереднього контакту[15, с.67]. .

Пунктуаційна інтерференція пов'язана з певними відмінностями між системами двох мов. Перекладаючи з англійської на українську мову та навпаки, студенти копіюють правила тієї чи іншої мови, неправильно використовуючи лапки, двокрапку та коми. До прикладу, пишемо 1950 в українській мові, але 19,50 у німецькій відповідно.

Фонологічна інтерференція проявляється в інтонаційному малюнку мовлення, його ритмі та артикуляційному фоні. Її можна помітити в акцентуації мовлення, зміні типу асиміляції (прогресивна вона або

регресивна). Помилкова артикуляція у поєднанні з інтонацією створюють іноземний акцент, з яким особам, які вивчають мови важко впоратися.

Аналіз системних помилок у вимові студентів дозволив виділити такі аспекти, коли інтерференція німецької мови призводить до порушення основних фонетичних правил англійської мови. До них відносяться редукування ненаголошених голосних до нейтральних звуків; вокалізація [r] після довгих голосних, крім довгого [a:] тенденція вимовляти всі склади взаємопов'язано; намагання вимовити слово або склад з твердим приступом в англійських словах; системні порушення інтонації. Значні відмінності фонетичної бази англійської мови від німецької мови є причиною багатьох труднощів при спробі опанувати вимовою і читанням німецькомовними особами багатьох англійських лексем.

Найчастіше це проявляється у заміні звуків: [w] на [v]; [z] на [ts]; [s] на [z]; [dʒu], [dʒæ], [dʒe] на [ju], [ja], [je] відповідно; [s] на [ʃ]; [ɪ:] на [e:]; [æ] на [a] та [eɪ] на [aɪ], а також передача подвійних голосних одним довгим звуком, що характерно для німецькій мові. Крім того, зіставляючи фонетичні системи німецької та англійської мов, можна помітити, що в англійській мові є звуки, які відсутні в німецькій, наприклад: [θ], [ð], [w], [з:], [æ] та ін. Але навіть там, де в обох мовах є однотипні фонеми, вони мають принципові відмінності, пов'язані з особливостями бази артикуляції порівнювальних мов. Наприклад, англійський довгий голосний [u:] нагадує за звучанням німецький [u:], однак при вимові англійського звуку губи не так сильно округлені, як при вимові відповідного німецького звуку і практично не випинаються, а язик відтягнутий назад так, що його кінчик відходить від нижніх зубів [36, с. 77].

До наступних типових проявів фонемної інтерференції в англійській мові студентів, які вивчають німецьку мову як першу іноземну, можна зарахувати підміну однієї фонеми англійської мови іншою, подібною за артикуляцією, але відмінною за звучанням. Поширені такі випадки заміни: вживання фонеми [t] замість [d] як результат оглушення кінцевого дзвінкого згідно з англійськими словами, наприклад, *mad, sad*, що характерно для

німецької мови; вживання [z] замість [s] як результат дзвінкості глухого приголосного у позиції перед або між голосними в таких англійських словах, як *such, singular*. Ці слова вимовляються відповідно до правил читання німецької мови; підміна нейтральної голосної в кінцевому ненаголошеному складі в словах з суфіксом -or на голосну [o]. Наприклад, в англійських словах *sector, doctor* тощо. Різновидом фонемної інтерференції вважається «алофонічна інтерференція, яка проявляється у заміні одного алофона певної фонеми іншим». М'якший варіант англійської фонеми [l] аналогічний німецькому [l], у результаті він нерідко з'являється на місті твердішого варіанта [l] наприкінці слова, наприклад, англійське *tall* та німецьке *Ball* [24].

Певні труднощі для студентів, які вивчають німецьку мову як першу, на етапі оволодіння англійської вимови створює вимова англійських голосних на початку слів, як, наприклад, у словах *architect, eating, after, ugly* тощо. Тут відбувається перенесення навички вимови голосних з твердим приступом, що характерно для німецької мови, в англійську, де твердий приступ відсутній. Для англійської мови притаманний вільний початок звуку. Прояви просодичної інтерференції виражаються у відхиленнях від норм англійської мови в інтонаційному аспекті [24].

Вважається, що неправильна реалізація просодичних моделей надає мові іноземного акценту. Вибір просодичної моделі, яка не відповідає мовленнєвій ситуації, викликає нерозуміння з боку реципієнта. З-поміж інших просодичних помилок типовими є намагання студентів наголошувати перший склад в англійських словах, що є характерним для німецької мови, хоча англійська мова не має фіксованого наголосу [36, с. 76].

При порівнянні просодичного оформлення німецького та англійського мовлення можна помітити, що просодичні моделі німецької мови значно ближчі до просодичних моделей української мови, ніж англійської мови. Тому на рівні просодії відзначається інтерференція не лише з боку німецької мови, а також з боку української мови. Мовлення цих мов монотонніше, ніж

англійське; для німецької та української мов не характерні різкі зміни руху основного тону, які можна спостерігати в англійській мові.

Англійська мова здається більш емоційною, тому що для неї характерна різноманітність ядерних тонів, які виражають всілякі відтінки ставлення індивіда до висловлювання. При вимові слів із високим падінням основною помилкою студентів є посилення голосу замість розширення діапазону.

Розглянемо фонетичні системи в англійській та німецькій мовах.

Алфавіт. Обидві мови використовують латинський алфавіт з 26 буквами. Німецька мова додатково має літери з умлаутами (ä, ö, ü) та ß (есцет), які не входять до основного алфавіту.

Звуки. Вимова багатьох звуків схожа, але є також і відмінності. Наприклад, в німецькій мові відсутній звук [θ], який є в англійській (th у словах *throw, this*). Натомість, німецька має звук [ç], як у слові "*ich*", якого немає в англійській мові.

Хоча обидві англійська та німецька мови, належачи до германської мовної групи, мають спільні корені, але їх фонетичні системи мають значні відмінності. Такі розбіжності впливають на вимову, інтонацію та сприйняття мовлення носіями кожної мови.

Це стосується і голосних звуків. Англійська мова має велику кількість голосних звуків, включаючи дифтонги, що робить систему голосних складною для вивчення.

Вимова голосних може значно змінюватися залежно від діалекту та позиції в слові.

У німецькій мові система голосних є менш різноманітною, з чітко визначеними короткими та довгими голосними. Вимова голосних є більш стабільною та передбачуваною, з меншим впливом діалектних варіацій.

Аналізуючи приголосні звуки, слід зазначити, що англійська мова використовує африкати, такі як /tʃ/ (як у слові "church") та /dʒ/ (як у слові "*judge*"). У багатьох діалектах англійської мови, особливо в американському

варіанті англійської мови, звук /r/ вимовляється як ротацизований приголосний, що впливає на інтонацію при висловлюванні.

Німецька також має африкати, такі як /ts/ (як у слові "*Zeit*") та /tʃ/ (як у слові "*ich*"), але їх використання відрізняється від англійської мови

Звук /r/ у німецькій мові може вимовлятися по-різному залежно від діалекту, але часто має більш гортанну або задньоязикову артикуляцію.

Англійська є мовою з динамічним наголосом, де наголос може падати на різні склади, змінюючи значення слова (наприклад, *book* як іменник і *to book* як дієслово).

Інтонація в англійській мові часто використовується для вираження емоцій, запитань та інших прагматичних значень. Німецька мова, зазвичай, має постійне місце наголосу, часто на першому складі слова. Зміщення наголосу рідко змінює значення слова.

Інтонація в німецькій мові використовується для вираження запитань, емоцій та інших функцій, але вона є менш варіативною порівняно з англійською мовою.

Слід зазначити, що німецька мова прагне до стандартизованої вимови, особливо в офіційних та медіа-контекстах, що полегшує взаєморозуміння між мовцями.

Як інші мови впливали на англійську та німецьку мови. Англійська мова зазнала значного впливу латині, французької та інших мов, що відобразилося на її фонетичній системі. Наприклад, історичні фонетичні зміни, такі як Велике скорочення голосних (Great Vowel Shift), значно змінили вимову англійських слів.

Німецька мова також зазнала впливу латині та інших мов, але її фонетична система зберегла більше архаїчних рис. Німецька мова пережила фонетичні зміни, такі як німецьке подовження приголосних, але загалом її фонетична система є більш стабільною.

Порівняння фонетичних систем англійської та німецької мов виявляє у них як спільні риси, притаманні германським мовам, так і відмінності.

Як було зазначено, англійська та німецька мови належать до германської групи мов, які мають спільні корені, але їх граматичні структури демонструють значні відмінності. Розглянемо такі основні аспекти:

Відмінювання іменників. Іменники в англійській мові не мають відмінювання за відмінками; форма слова залишається сталою незалежно від його синтаксичної ролі в реченні. У німецькій мові іменники змінюються за чотирма відмінками (називний, родовий, давальний, знахідний) і мають три роди (чоловічий, жіночий, середній). Все це впливає на форму не лише іменника, а й супровідних артиклів та прикметників.

Використання артиклів. В англійській мові артиклі (a, an, the) використовуються для вказівки на визначеність або невизначеність іменника.

У німецькій мові артиклі змінюються за відмінками та родами, що вимагає більшої уваги до їх правильної форми в контексті.

Порядок слів у реченні. Англійська мова, зазвичай, слідує структурі SVO (підмет–присудок–додаток). Порядок слів у німецькій мові більш гнучкий, але часто використовується структура SOV (підмет–додаток–присудок), особливо в підрядних реченнях.

Часові форми дієслів. В англійській мові часові форми утворюються за допомогою допоміжних дієслів (*have, be*) та інфінітива основного дієслова.

У німецькій мові часові форми можуть утворюватися як за допомогою допоміжних дієслів, так і зміни основного дієслова (наприклад, сильні дієслова змінюють корінь у минулому часі).

Вживання прийменників. В англійській мові прийменники, зазвичай, вимагають певного відмінку після себе, що може бути не завжди очевидно для мовців. Наприклад, прийменник ***of***, що у сполученні з іменником відповідає українському родовому відмінку: *The walls of the house are painted yellow;* ***to*** *– відповідає загальному відмінку, визначаючи особу, на яку спрям*ована дія: *He gave a good advice to the student*; ***by*** – відповідає орудному відмінку, визначаючи дійову особу після дієслів у пасивному стані: *The picture was painted by a famous artist*; ***with***– відповідає орудному відмінку,

визнаючи предмет, за допомогою якого виконується дія: *He drew a picture with a pencil.*

У німецькій мові прийменники чітко вказують на відмінок, який слід використовувати після них, що допомагає визначити граматичну роль слова в реченні. *Das Buch liegt auf dem Tisch* (локальний прийменник). *Er geht über die Brücke* (прийменник з дієвим відмінком). *Wir treffen uns nach der Arbeit* (темпоральний прийменник).

Вживання допоміжних дієслів. В англійській мові допоміжні дієслова використовуються для утворення складних часів та запитальних форм.

У німецькій мові допоміжні дієслова виконують таку ж функцію, але їх використання може бути більш різноманітним, включаючи утворення пасивних конструкцій.

Відмінності в прикметниках. В англійській мові прикметники не змінюються за відмінками або родами; вони мають сталу форму.

У німецькій мові прикметники змінюються відповідно до відмінка, роду та числа іменника, який вони описують, що вимагає знання відповідних граматичних правил.

Множина іменників. В англійській мові множина зазвичай утворюється додаванням закінчення **-s** або **-es** до іменника.

У німецькій мові множина утворюється різними способами, включаючи зміни в корені слова, додавання закінчень або зміни голосних, що робить процес спілкування більш складним.

Використання модальних дієслів. В англійській мові модальні дієслова (***can, may, must***) використовуються для вираження можливості, дозволу або необхідності.

У німецькій мові модальні дієслова (können, dürfen, müssen) виконують подібну функцію, але їх використання може мати додаткові нюанси та відмінності.

Складні речення В англійській мові складні речення утворюються за допомогою сполучників, які з'єднують незалежні та залежні частини.

У німецькій мові складні речення можуть мати більш складну структуру з різними типами підрядних речень, що вимагає уважного ставлення до порядку слів у реченні.

Розуміння цих граматичних відмінностей є ключовим для ефективного вивчення та використання англійської та німецької мов, оскільки вони впливають на побудову речень, вираження значень та загальну комунікацію.

Граматичні структури**.** Часи дієслів. Англійська мова має розгалужену систему часів, включаючи тривалі та завершені форми (наприклад, Present Perfect Continuous). У німецькій мові система часів менш складна, і деякі англійські часи не мають прямих аналогів.

Як уже було зазначено, німецька мова має більш гнучкий порядок слів завдяки відмінковій системі. Наприклад, присудок часто стоїть на другому місці в головному реченні, а в підрядному реченні використовується в кінці. В англійській мові порядок слів більш фіксований і визначає граматичну функцію слів у реченні

Морфологічні особливості. Відмінки. Німецька мова має чотири відмінки (називний, родовий, давальний, знахідний), які впливають на форму артиклів, прикметників та іменників. В англійській мові відмінкова система значно спрощена. Відмінки виражаються переважно через порядок слів та прийменники.

Рід іменників: У німецькій мові іменники мають три роди: чоловічий, жіночий і середній. В англійській мові граматичний рід відсутній; рід визначається за значенням слова (наприклад, ***he*** для чоловіків, ***she*** для жінок, ***it*** для предметів і тварин).

Множина іменників: Обидві мови мають категорію числа, але форми множини утворюються по-різному. В англійській зазвичай додається закінчення ***-s*** або ***-es*** (*cat – cats*, citi-cities). У німецькій існує кілька способів утворення множини, включаючи додавання суфіксів (-e, -er, -n) та зміну кореневої голосної (Umlaut).

Загалом, хоча англійська та німецька мови мають спільне походження, їхні фонетичні, граматичні та морфологічні системи мають як подібності, так і суттєві відмінності, які важливо враховувати при вивченні цих мов.

Висновки до розділу 2

Білінгвізм як соціальне явище відображає складну взаємодію між мовою, культурою та суспільством. Його вивчення допомагає зрозуміти механізми мовної адаптації, збереження культурної ідентичності та формування політики в багатомовних державах. Білінгвізм як індивідуальна характеристика особистості сприяє всебічному розвитку, покращенню когнітивних функцій, збагаченню культурного досвіду та розширенню професійних перспектив.

Принципи та правила, на яких будується нормальна людська комунікація, були сформульовані Г.П. Грайсом. Одне з правил свідчить, що висловлювання повинно бути по суті (правило відносини або релевантності). Це правило потребує від комунікантів те, щоб їх висловлювання мали відношення до теми та ситуації. Іншими словами, для того, щоб бути успішним, мовленнєвий акт повинен бути як мінімум доречним. В іншому випадку учасника комунікації чекає комунікативна невдача, або комунікативний провал.

Англійська та німецька мови належать до германської гілки індоєвропейської сім'ї мов. І це зумовлює певні подібності між ними. Але у їхніх фонетичних системах, граматичних структурах та морфологічних особливостях існують також суттєві відмінності.

У результаті нашого дослідження виявлено, що фонетична міжмовна інтерференція проявляється у заміні звуків англійської мови, у недотриманні послідовності фонем в словах англійської мови, у хибному ототожненні правил німецької та англійської мов. інтерференція в синтаксисі виражається переважно у заміні правил синтаксичного оформлення речення, властивих

кожній мові, що вивчаються, загальними правилами, які формують смислові відношення.

Синтаксична інтерференція може виявлятися практично у всіх членах речення, у порядку слів та в його будові. Отже, синтаксична інтерференція - це явище, що пов'язане з порушенням синтаксичних зв'язків між словами, неправильним використанням синтаксичних конструкцій під впливом синтаксичних зв'язків з мовою безпосереднього контакту.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Білінгвізм, або двомовність — це здатність індивіда вільно володіти двома мовами в залежності від комунікативної ситуації. Термін «двомовний» використовувалося в різних значеннях: той, хто знає і використовує дві мови (стосовно двомовних людей), який представлений двома мовами (двомовні книги, бюлетені), який потребує двох мов (двомовні професії), який визнає дві мови (двомовні нації), або який переходить з однієї мови на іншу (двомовні словники). Поняття «білінгв» виникає внаслідок етнічної неоднорідності суспільства, коли в одній державі співіснують різні етноси з власними мовами

Білінгвізм як комунікативний феномен - широко поширене явище, будучи при цьому одним із ключових понять лінгвістики, соціолінгвістики та психолінгвістики. Поняття білінгвізму у сучасній лінгвістиці тісно пов'язане з таким поняттям як диглосія, яку ми визначаємо як варіант або різновид однієї мови.

Диглосія є стан, за якого кожна мова займає конкретне місце на шкалі цінностей індивіда, а також диференціюється за сферою комунікації. Обидва явища переважно доповнюють одне одного й часто існують разом в одному комунікативному просторі.

Англійська та німецька мови належать до германської гілки індоєвропейської сім'ї мов. І це зумовлює певні подібності між ними. Але у їхніх фонетичних системах, граматичних структурах та морфологічних особливостях існують також суттєві відмінності.

Лінгвістична компетентність це здатність і готовність студента здійснювати іншомовне спілкування у межах визначених навчальною програмою вимог. Вони спираються на комплекс специфічних для іноземної мови знань, умінь і навичок: граматичних, лексичних, орфографічних, мовленнєвих, володіти різноманітними мовними засобами комунікативної взаємодії тощо. Педагогічний аспект вивчення білінгвізму зосереджується на

найбільш раціональних шляхах вивчення процесу засвоєння двох мов у двомовному контексті та розробці методів навчання білінгвів.

Зростаючий інтерес до вивчення іноземних мов створює сприятливі умови для мовної освіти та розвитку міжкультурного взаєморозуміння. Розширення міжкультурних контактів через студентські обміни, культурні програми, співпрацю в наукових і культурних проектах є життєво важливим для сприяння міжнародному діалогу та співпраці. Збереження мовного розмаїття вимагає активних зусиль з боку державних і міжнародних організацій та усвідомлення суспільством важливості мови і культурної спадщини.

Психолінгвістичні дослідження двомовності демонструють, що володіння двома мовами є складним і багатогранним процесом, який впливає на когнітивні функції, структуру мовної системи та соціокультурну ідентичність. Розуміння цих аспектів є ключовими для розвитку ефективних інноваційних методик навчання, підтримки мовного різноманіття та інтеграції в багатомовних суспільствах.

Інтеграція вивчення культури та історії романо-германських країн у мовну освіту сприяє більш глибокому розумінню цільового мовного середовища та культурного контексту. Подальші дослідження сучасних лінгвістичних тенденцій розвитку романських і германських мов у міжкультурному вимірі можуть бути зосереджені на аналізі впливу англійської мови на німецьку мову. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у більш детальному лінгвістичному вивченні особливостей білінгвізму у художніх творах англійських та німецьких письменників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурко З. Особливості функціонування запозичених слів у складі сучасної німецької мови. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2014. Вип. 126. С. 576–579.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2014. 344 с.
3. Бурбело В.Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади сленгу // Іноземна філологія. – К.: Либідь, 2012. – Вип. 32-33. – 82 с.
4. Гамерська Ірина Ігорівна. Явище інтерференції у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». № 14, 2023 Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety “Philological Periodical of Lviv”. № 14, 2023 С.21-28.
5. Гойда О. Використання англіцизмів у сучасній німецькій мові. *Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 51*, 2022. С.243-249.
6. Горюнова М.М., Лобова О.К., Курах Н.П. Англіцизми в німецькій мові: аналіз медійного дискурсу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* Том 33 (72) № 5 Ч. 1 2022. С. 159-163.
7. Дорда В.О. Статус студентського сленгу та адгерентних груп англомовної ненормативної лексики / В.О. Дорда // Вісник СумДУ. 2006. – № 3. – С. 188–192.
8. Дундій П.Н. Класифікація лексичних запозичень у німецькій мові.. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи.* 2011. С.120-126
9. Закон України. Про застосування англійської мови в Україні. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 38, ст.243). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text.

10. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. – DonNU, 2012. 387 с.
11. Зеліковська О.О. Міжкультурна інтерференція та шляхи її подолання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.:* Філологія. 2016. №25. Том 1. С. 189-191.
12. Конєва М. З. Лінгвістична компетентність як важливий складник іншомовної комунікації майбутніх учителів іноземної мови. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* Том 31 (70) № 1 Ч. 3 2020. С.28-33.
13. Кур'янова М. О. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / М. О. Кур'янова - К., 2006. 19 с.
14. Лозова М.А. Соціальні діалекти як засіб урізноманітнення й пожвавлення мови / М.А. Лозова // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес. До 55 річниці першого польоту людини у космос : тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір., 19-20 квітня 2016 р., м. Харків : у 3 ч. Ч. 3 / редкол. Є. І. Сокол [та ін.]. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. С. 34-35.
15. Миськів В. Синтаксична інтерференція як лінгвістична проблема. ISNN 978-966-7425-97-5. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство*. - Вип. II (26) 2016. С. 65-68.
16. Мартос С.А. Молодіжний сленг: комунікативний аспект / С.А. Мартос // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія : Лінгвістика : зб. наук. праць / ред.: проф. В. Олексенко та ін. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. 2. С. 199-202.
17. Морська Л. І. Інтерференційні процеси в навчанні граматики англійської та німецької мов майбутніх філологів / Л. І. Морська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. -ТНПУ, 2014. -№ 3. С. 130-134

18. Нітенко О. Запозичення з англійської мови в сучасній німецькій суспільно-політичній лексиці. Мовознавство. Літературознавство. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 27, том 6, 2020. С.48 -52. DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863.6/27.204636.
19. Ніколащенко Ю. Англомовні запозичення в сленгі німецької молоді. Молодий вчений. 2018. № 5 (57). С. 494-496.
20. Падалка Р. М., Ратушна О. І. Використання англіцизмів у німецькій мові (на матеріалі німецьких молодіжних журналів). Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2016. Вип. 4(73).С. 129-136.
21. Палінська О. Білінгвізм в аспекті соціально-мовної взаємодії / О. Палінська // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. – 2004. – Вип. 34. – Ч. І. С. 340 – 345.
22. Підлужна І. А. Німецькі лексичні запозичення у сфері побуту у сучасній українській мові. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* Том 31 (70) № 4 Ч. 1 2020. С. 104-109.
23. Поличева Ю., Капітонова Н. Поняття «білінгвізм» та його особливості у художніх текстах. *Advanced Linguistics*, 12, 2023. С. 123-130.
24. Пономаренко О. Костик Є. Проблеми інтерференції у викладанні англійської мови як другої іноземної у ЗВО. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія* Випуск 2, 2022. С.31-35.
25. Русанівський В.М. Споріднена і віддалена двомовність як об'єкт сучасної лінгвістики / В.М. Русанівський // Мовознавство, 2007. № 1. С. 3-5.
26. Сінкевич Н.М. До питання стилістичного маркування лексики в електронних словниках української мови // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2011. – №. 6. С. 435-438.

27. Слаба О. Вплив запозичень англо-американського походження на лексико-семантичну систему сучасної німецької мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2015. Вип. 27. С. 394-402.
28. Хант Г. Лексичні та стилістичні особливості сучасного англійського- та німецькомовного публіцистичного дискурсу [Текст] / Г. Хант, К. Разумна // Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Філологія; / ред. кол.: Н. Венжинович (гол.), Г. Шумицька та ін. – Ужгород : ПП Данило С. І., 2019. – Вип. 1(41). С. 174-180
29. Шумарова Н. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Н. Шумарова // – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. 436с.
30. Шутова М.О. Неологізми в сучасній англійській мові // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. – 2010. – №. 21. С. 79-85.
31. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. –. К.: Либідь, 2007. – 248 с.
32. Чорний І.В., Чорна В.Л., Трущуненко І.І. Структурно-семантичні особливості густативної лексики в сучасній англійській та німецькій мовах. *Закарпатські філологічні студії. Випуск 23.. Том 1*. С.294-298. DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.56
33. Austin, J. L. How to do things with words (Kindle Ver). Barakaldo Books. 2020. 179 p.
34. Baker C. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Clevedon, 2021.
35. Bialystok E. Bilingualism: Language and Cognition. Cambridge, 2017.
36. Bose I., Hirschfeld U., Neuber B., Stock E. Einführung in die Sprechwissenschaft. Phonetik, Rhetorik, Sprechkunst. Tübingen: Narr., 2013. 287 p.
37. Bradley H. Slang / H. Bradley // The Encyclopaedia Britannica. – 13th ed. – London : The Britannica, Inc., 1926. – Vol.25. P. 207–210.

38. Cabrelli Amaro J., Flynn S., Rothman J. (eds.). Third language acquisition in adulthood. Amsterdam: John Benjamins, 2012. 312 p.
39. Canagarajah S. Translingual Practice: Global Englishes and Cosmopolitan Relations. London, New York: Routledge, 2013. 224 p. [27]
40. Celic C. and Seltzer K. Translanguaging: A CUNY-NYSIEB Guide for Educators. New York: The City University of New York, 2011. 184 p.
41. Cenoz J., Gorter D. Focus on Multilingualism as an Approach in Education. Cambridge, 2021.
42. Cummins J. Language Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. Clevedon, 2020.
43. Dewaele J.-M. Bilingualism and Emotion. London, 2020.
44. Duden — Deutsches Universalwörterbuch: Verlags des Bibliographischen Instituts GmbH (BI) in Mannheim, 2003. 1900 Seiten.
45. García O. Countering the dual: Transglossia, dynamic bilingualism and translanguaging in education // Rubdi, R., Alsagoff, L. (eds.) The global-local interface and hybridity: Exploring language and identity. Bristol, Buffalo and Toronto: Multilingual Matters, 2014. P. 100—118. [29]
46. Garcia O., Wei L. Translanguaging: Language, Bilingualism and Education. New York: Palgrave Macmillan, 2014. 175 p.
47. Goddard, Cliff and Anna Wierzbicka (eds.) Intercultural Pragmatics, 2004.1—2.
48. Greenough J.B. Words and their Ways in English Speech / J.B. Greenough, G.L. Kittredge. – N.Y. : TheMacmillian, 1929. 318 p.
49. Grosjean F. Bilingual: Life and Reality, Harvard University Press, 2010. ProQuest Ebook Central, Copyright © 2010. Harvard University Press.
50. Grosjean F. The Bilingual Mind and What It Tells Us about Language and Thought. Oxford, 2018.

51. Hickey R. Language Contact. Reconsideration and Reassessment. The Handbook of Language Contact. London: Blackwell Publishing. 2010. 863 p.
52. Flexner S.B. I hear America talking. An Illustrated treasure of American words and phrases. – New York: Nostrand, 2011. p. 670.
53. Khurtak, I. & Tayyem, M.. (2023). Interlingual and intercultural communication in the education of modern Germanists. *Current issues of linguistics and translations studies*, 38-41. https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-27-8.
54. Lehnert M. Der angloamerikanische Einfluß auf die Sprache der beiden deutschen Staaten / Lehnert M. — Die amerikanische Bildungselite des 19. Jh. und ihr Image von Dresden / E.Brüning. — Berlin: Akademie-Verlag.1991. S. 5-20.
55. Lighter J.E. Random House Historical Dictionary of American Slang. – N.Y.: 5thed. N.Y.: Educational Series, Inc., 2000. 695 p.
56. Mencken H.L. The American Language / H.L. Mencken. – N.Y.:A. A.Knopf, 1992. 333 p.
57. Pavlenko A. *Bilingual Minds: Emotional Experience, Expression, and Representation.* Clevedon, 2019.
58. Pavlenko, A. Emotions and Multilingualism. Clevedon, 2019.
59. Pennycook A. Translingual English // Australian Review of Applied Linguistics, International Forum on English as an International Language, special forum issue / Ed. by Farzad Sharifian and Michael Clyne. 2008. Vol. 32. No. 3. P. 30.1—30.9.
60. Prilutskaya M. Examining Pedagogical Translanguaging: A Systematic Review of the Literature. Faculty of Education and Arts, Nord University, 8049 Bodø, Norway. *Languages* **2021**, *6*(4), 180; **https://doi.org/10.3390/languages6040180**
61. Prykhodchenko, O. (2023). Мовленнєвий акт у світлі міжкультурної комунікації. *Львівський філологічний часопис*, (13), 152-158.

62. Juhasz J. Probleme der Interferenz / J. Juhasz. - Budapest: Akademiai Kiado, 1970. 174 p.
63. Searle, J. *Making the Social World*. Oxford University Press. 2010. 224 p.
64. Weinreich U. Languages in contact: French, German and Romansh in twentieth-century Switzerland. With an introduction and notes by Ronald I. Kim and William Labov. Amsterdam: John Benjamins, 2011.
65. Weinreich U. & Mackey, W. F. Bilingualism, language contact, and immigrant languages in the united states: a research report 1956–1970. Adv Study Soc Multiling, 9(1). 1978
66. Wei L. *The Routledge Handbook of Bilingualism and Multilingualism*. London, 2020.
67. Wierzbicka, Anna (1997b). The double life of a bilingual: A cross-cultural perspective. Anna Wierzbicka. 1997. In Michael Bond (ed.), Working at the Interface of Culture: Eighteen lives in social science. London: Routledge, 113—125.
68. Wierzbicka, Anna (1999a). Emotions across Languages and Cultures: Diversity Universals. Cambridge: Cambridge University Press.
69. Wierzbicka, Anna (2003/1991). Cross-Cultural Pragmatics. 2nd ed. Berlin: Mouton de Gruyter.
70. Winford D. An Introduction to Contact Linguistics / Donald Winford. – Oxford: Blackwell, 2003. – 416 p.
71. Yule G. Pragmatics / George Yule. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 139 p.